

Seleucia

Sayı XIII - 2023

Olba Kazısı Serisi

Seleucia XIII

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsayınlanı, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren TR Dizin Ulakbim'de ve 2021'den itibaren Erih Plus'ta taranmaktadır.

<http://www.seleuciadergisi.com>

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Yavuz Yeğin
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efruniye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Mehmet Tekocak
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Erkan Alkaç
Doç. Dr. Sabri Arıcı
Doç. Dr. Fiğen Çevirici Coşkun
Doç. Dr. Merih Ereke
Doç. Dr. Kasım Oyarçın
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Doç. Dr. Yavuz Yeğin
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Vujadin Ivanisevic
Dr. Murat Özyıldırım

Seleucia

Olba Kazısı Serisi

Sayı: XIII

Yıl: 2023

ISSN: 2148-4120

ISBN: 978-625-6925-19-9

Yazışma Adresi

Dr. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi
İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi
Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33343 Mersin - Türkiye.
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E-posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Yayının Adı: Seleucia (Dergi)

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: Yıllık - Türkçe ve İngilizce.

Yayın Sahibi: Bilgin Kültür Sanat Org. Yay. Bas.

Dağ. Paz. Gıd. İnş. San ve Tic. Ltd. Şti. adına
Engin Devrez

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Engin Devrez

Yayının İdare Adresi: Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.

Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara.

Tel: 0312 419 85 67

Sertifika no: 20193

www.bilginkultursanat.com

e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Bizim Dijital Matbaacılık Sanayi ve Ticaret A.Ş.
Serhat Mahallesi, Uzuncağı Caddesi 1128. Sok.,
No: 6, Ostim / Ankara
Tel: 0312 341 0005
Matbaa Sertifika No: 41356

Teknik Düzenleme

Arş. Gör. Burak Erdem

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.

Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara.

Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı XIII | Mayıs 2023

Olba Kazılarında Harpokrates Betimli
Cam Pendant

*Glass Harpocrates Pendant from Olba
Excavations*

Emel Erten - Yavuz Yeğin
9

Anemurium Son Dönem Kazılarında
Ortaya Çıkarılan A ve B Yapıları Üzerine
Bir Değerlendirme

*An Assessment on Buildings A and B which
Revealed in Last Period Excavations at
Anemurium*

Zafer Korkmaz – Mehmet Tekocak
21

Constantinopolis Territoriumundan
Ele Geçen Bir Grup Yazılı ve Mühürlü
Seramik

*A Group of Pottery with Graffiti and
Stamps from Constantinople's Territorium*

Ülkü Kara
43

Kelenderis Odeionu Kazılarında Ele
Geçen Geç Roma D Seramikleri
*Late Roman D Ware from the Excavations
of the Odeon of Kelenderis*

Işık Adak Adıbelli
59

Eskiçağ Camcılığında Mozaik Tekniği ve
Olba Kazılarında Millefiori ve Reticella
Camlar

*Mosaic Technique in Ancient Glassworking
and Millefiori and Reticella Glass from Olba
Excavations*

Emel Erten – Emine Akkuş Koçak
87

Parion'dan Bir Grup Özel Masa
Amphorası

*A Group of Exclusive Table Amphorae from
Parion*

İsmail Akkaş
101

Topaklı Höyük (1967-1974 Yılları)
Kazılarında Tespit Edilen Meme Aplikeli
Amphoralar

*Breast Applique Amphoras Detected at the
Excavations of Topaklı Höyük (1967-1974
Years)*

Emine Köker Gökçe
121

PRAEFATIO

Seleucia editörleri, cumhuriyetimizin yüzüncü yılını kutladığımız 2023 yılında dergimizin on üçüncü sayısını sizlerle paylaşmaktan mutluluk duyarlar. Ulu Önder Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin birer yurttaşı ve ülkenin geçmişini, Eski Çağ uygarlıklarını inceleyen bilim insanları olarak cumhuriyetimizin sonsuza dek yaşamasını gönülden dilerler.

Seleucia'nın bu sayısında da okurlarımızın karşısına yine seçkin içeriklere sahip daha çok cam ve seramik çalışmalarıyla ilgili olan yedi makale ile çıkmaktayız. Bunlardan ikisi, öncelik verdiğimiz Olba kazıları cam buluntularıyla ilgilidir. Bunlardan Harpokrates betimli cam pendantın ele alındığı çalışma, türünün Anadolu'da saptanmış tek örneği olması bakımından önem taşımaktadır. Diğer iki makale, Dağlık Cilicia'daki merkezler olan Anemurium ve Kelenderis kazılarında gelen sonuçlar konusundadır. Constantinopolis Territoriumu'ndan gelen bir grup graffiti ve damgalı seramik buluntunun incelendiği makale ile Troas Bölgesi'ndeki Parion'da yapılan kazılarda bulunan amphoraların Eski Çağ'da seramik konusunda çalışan arkeologların ilgilerini çekeceğinden eminiz. Bu sayıda yer alan son makale ise Nevşehir Topaklı Höyük buluntusu olan ve Geç Demir Çağı ile Hellenistik Dönem'e tarihlenen meme aplikeli amphoraları ele almaktadır.

Dergimizin yayın hayatına katıldığı on yılı aşkın süre zarfında Eski Çağ kültürleri ve dilleri konusunda nice değerli çalışmalarını on yılı aşkın bir süredir olduğu gibi bu sayıda da bizlerle paylaşan tüm yazarlarımıza şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Doç. Dr. Yavuz Yeğin

Dr. Murat Özyıldırım (Baş Editör)

PREFACE

The Editors are proud to present the thirteenth issue of *Seleucia* on the hundredth anniversary of the Turkish Republic. As citizens of the Republic founded by our great leader Atatürk and of scholars doing research on the past civilizations of the country, we wish our Republic to live forever.

In this issue, we would like to share seven articles studying ancient glass and pottery. Two are on the glass finds from Olba excavations, including one on the glass pendant depicting Harpocrates which is important as the only known example of its type from Asia Minor. Two other articles are on the finds of the excavations in Rough Cilicia in Anemurium and Kelenderis. Another article examine a group of pottery finds with graffiti and stamps from Constantinople's territorium. Archaeologists working on ancient pottery will be interested in the article on a group of exclusive table amphorae from Parion in Troas as well as another article on the Late Iron Age or Hellenistic amphoras with applique decoration from the excavations in Topaklı Höyük in Nevşehir, Avanos.

We wish to thank our contributors who shared their works on the ancient cultures and languages in *Seleucia* not only in this issue and all contributions over the last ten years.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Assoc. Prof. Dr. Yavuz Yeğin

Dr. Murat Özyıldırım (Editor in Chief)

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Kelenderis Odeionu Kazılarında Ele Geçen Geç Roma D Seramikleri

Işık Adak Adıbelli*

Öz

Kelenderis Orta Dağlık Kilikia'da yer alan bir liman kentidir. Antik kentin önemli yapılarından olan odeionda yapılan çalışmalarda yapıyı örten dolgu katmanlarından ele geçen Geç Roma D grubu kırmızı astarlıları çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Söz konusu seramikler oldukça çok miktarda olup Hayes'in yapmış olduğu form sınıflandırmasındaki hemen hemen bütün tiplerden örnekler mevcuttur. Bunlar arasında bazı formların miktar olarak diğerlerinden daha fazla olması dikkat çekicidir. Özellikle 6. yüzyılın ortalarından 7. yüzyıla kadar olan zaman dilimine tarihlenen Hayes Form 9 tiplerinin diğerlerine oranları çok daha fazladır. Bunların dışında Anemurium kazılarında teşhis edilen ve Hayes'in tipolojisinde yer almayan "Well- Form" gibi farklı tipler ve formlar arası geçiş tiplerinin varlığı dikkat çekecek derecede fazladır. Bu seramiklerin çoğunun kil-astar renk ve yapılarının çok yakın veya benzer olması kapların menşeinin aynı olduğunu göstermektedir. Ayrıca son yüzey işlemleri kabaca yapılmış ya da hiç düzeltilmemiş parçaların varlığı burada da bir üretim olabileceğini gündeme getirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dağlık Kilikia, Kelenderis, Odeion, Geç Roma D, Geç Antik Çağ.

Late Roman D Ware from the Excavations of the Odeon of Kelenderis

Abstract

Kelenderis is a harbor city in Central Rough Cilicia. Late Roman D red slip wares that recovered from the filling layers of the odeon, which is one of the important structures of the ancient city, constitute the subject of our study. The ceramics in question are quite abundant and there are examples of almost all of the LRD forms identified by Hayes. Among them, it is noteworthy that some forms are more in quantity than others. The ratios of Hayes Form 9 types, which are dated to the time period between the middle of the sixth century and the seventh century, are much higher than the others. Apart from these, the existence of different types such as "Well- Form", which was identified in the Anemurium excavations and not included in Hayes' typology, and

* Dr. Öğr. Üyesi Işık Adak-Adıbelli, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Bağbaşı, Kırşehir, Türkiye. E-posta: adakadibelli@hotmail.com, Orcid no: 0000-0002-4078- 0123.

the existence of transition types between forms is remarkable. The clay-slip colors and structures of most of these ceramics are very close or similar, indicating that the origin of the vessels is the same. In addition, the existence of parts whose final surface treatments were made roughly or not at all suggests that there may be a production here as well.

Keywords: Rough Cilicia, Kelenderis, Odeon, Late Roman D, Late Antiquity.

Giriş

Orta Dağlık Kilikia'nın önemli liman şehirlerinden olan Kelenderis'te yapılan kazı çalışmalarının bir ayağı da kentin odeionunda gerçekleştirilmektedir. Kelenderis odeionu kent limanının güney batısında ve antik limana oldukça yakın (c. 60 metre) mesafede yer almaktadır (Lev 1). Odeion ilk defa 1989 yılında kazılmaya başlamış, 2001 ve 2005 sezonlarında çalışmalar yoğunlaşmıştır. Günümüze kadar devam eden kazı ve restorasyon çalışmaları¹ sonucu kullanılan malzemeler, inşaat tekniği ve plan şeması gibi özellikleri ile yapının İmparatorluk Dönemi özellikleri taşıyan, Roma tiyatro formuna sahip bir odeion olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca benzerleri ile yapılan karşılaştırmalar, şehrin Roma dönemindeki gelişimi, buluntular ve yazıtlar gibi diğer arkeolojik verilere dayanarak, odeionun MS 2. yüzyılda inşa edilmiş olabileceği önerilmiştir².

Tamamen toprak altında kalmış olan yapıdaki dolgu kaldırılırken, ilk etapta odeionun hemen yanında yer alan kiliseyle bağlantılı olabilecek 19. yüzyıla tarihlenen mezarlar ortaya çıkarılmıştır. Söz konusu mezarlar *analemna* duvarının dışında ve *diazoma* üzerinde yüzeyden yaklaşık 50 cm. derinlikte bulunmaya başlanmış ve yıllar içinde kazılan diğer bölümlerde, farklı seviyelerden de tespit edilmiştir³. Mezarların ardından yapının içindeki blokaj niteliğindeki dolgu tabakası da kaldırılmıştır. Böylece açığa çıkarılan odeionun yüzyıllar içerisinde aşamalı olarak uğradığı tahribat ve değişimler belirlenmiştir. Bunlar arasında mezarların basamaklarda yaptığı ciddi tahribat ve Orta Çağ surlarının sahne binasını büyük oranda yok etmesi en bariz olanlardır⁴. Ayrıca yapının ilk inşa evresindeki kullanımının sona ermesinin ardından işlevinin değiştirilerek farklı amaçlar için düzenlendiği, orijinal yapı üzerine küçük mekanlar eklendiği ve bazı bölümlerin işlik olarak kullanıldığı anlaşılmıştır⁵. Daha sonraki süreçte ise burası tamamen doldurularak üzeri örtülmüştür. Söz konusu dolguyu oluşturan blokaj, moloz ve devşirme taşların yanı sıra çok miktarda seramik parçaları da içermektedir⁶. Yüzyıllar içerisinde oluşan yoğun tahribat nedeniyle net bir stratigrafi belirlenemeyen dolgu katmanlarındaki seramikler farklı dönemlere tarihlenen bir çeşitliliğe sahip olsa da büyük ağırlığı Geç Antik Çağ seramiklerin oluşturduğu gözlenmiştir. Bunlar arasında hem

1 Zoroğlu 2022; Zoroğlu et al. 2022, 31-38, 41-42, Çiz. 1-3.

2 Zoroğlu 2022, 139-140.

3 Zoroğlu et al. 2004, 457.

4 Zoroğlu et al. 2004, 458; Zoroğlu 2022, 129, 132.

5 Zoroğlu et al. 2006, 247-248; Zoroğlu 2022, 134, dipnot 13.

6 Zoroğlu et al. 2005, 339.

tipolojik hem de kronolojik açıdan dikkat çeken Geç Roma kırmızı astarlı seramiklerinden Kıbrıs Kırmızı Astarlıları olarak da bilinen Geç Roma D kapları ayrı bir çalışma grubu oluşturmaktadır⁷. Bu çalışmanın amacı 2001 ve 2005 sezonlarında, odeion kazılarında ele geçen, toplam 1300 (Lev. 3) parçadan oluşan ve daha önce çalışılmamış olan Geç Roma D seramiklerinin incelemesini yapmaktır.

Geç Roma D Kırmızı Astarlıları

İlk defa Antiocheia'da Waagé tarafından teşhis edilerek kil ve astar özelliklerine göre Geç Roma D ve E⁸ olarak sınıflandırılan bu seramikler daha sonra Hayes tarafından, biçim ve astar rengi ile Kıbrıs Sigillataları'na benzerliğinden dolayı, Kıbrıs Kırmızı Astarlı Seramikleri (CRSW) olarak isimlendirilmiş ve temel kap formları belirlenmiştir⁹. Ancak yapılan yeni çalışmalarla birlikte yeni sorular ve tartışmalar gündeme gelmiş, kapların menşei, formlar arasındaki geçişler ve üretim tarihleri tartışmaların ana bölümünü oluşturmuştur¹⁰. Özellikle Doğu Akdeniz kentlerinde, 4. yüzyıl sonları ile 7. yüzyıl sonları¹¹ arasında kullanılan bu kapların, hem Kıbrıs¹² hem de güneybatı Anadolu'da üretildiği¹³ ortaya koyulmuştur. Bu sebeple çalışmamızda son yıllarda kabul gören Geç Roma D (GRD) terimi kullanılacaktır.

Kelenderis Geç Roma D (GRD) Grubu

Kelenderis Aşağı Şehir Sondaj alanındaki kazı çalışmalarında bulunan Geç Roma D grubu seramikleri yayınlanmış ve kapların tipleri ve kronolojisi açıklanmıştır¹⁴. Ancak odeion kazılarında ele geçen çok sayıda parça hem form çeşitliliği hem de kil ve astar özellikleri ile şehrin Geç Antik Dönemdeki GRD tipolojisini anlamamız ve bu kaplara ilişkin güncel yorumlar yapabilmemiz için yeni veriler sunmaktadır. Yukarıda toplam sayısını verdiğimiz seramiklerin 1250 (Lev. 3) kadarı diagnostik parçadan oluşmaktadır. Makalede, büyüklü küçüklü ve farklı korunma durumlarında olan parçalar arasından form özelliklerini tanımlayıp takip edebileceğimiz örnekler üzerinden tanıtım ve değerlendirme yapılacaktır. Seramikler arasında Hayes tarafından belirlenmiş formların neredeyse tamamına yakını temsil eden örnekler vardır. Ayrıca yine aynı seramik grubu içinde Anemurium "Well Form" gibi sonradan literatüre giren formlar veya ara formlar farklı tipleri ile tespit edilmiştir. Bu sebeple Kelenderis buluntuları kendi form sıralamasına göre numaralandırılarak incelenecektir.

7 Söz konusu seramikleri çalışmam için izin veren Prof. Dr. Levent Zoroğlu'na ve bu konuda her türlü yardımı esirgemeyen Kelenderis yeni kazı başkanı Doç. Dr. Mahmut Aydın'a ayrıca Zehra Bişkin Doğan ve Mustafa Ülker başta olmak üzere tüm kazı ekibine teşekkür ederim.

8 Waagé 1948, 53, no. 930-932, 970

9 Hayes 1972, 371-372.

10 Rowe 2004, 104-133; Reynolds 2011a; Poblome-Fırat 2011; Jackson et al. 2012.

11 Hayes, 1972, 371.

12 Rautman et al. 1993; Rautman 1995; Poblome - Fırat 2011, 51.

13 Fırat 1999, 60-64; Fırat 2000, 35; Poblome - Fırat 2011, 49; Kenkel 2007, 131; Jackson et al. 2012, 89.

14 Tekocak 2006, 60-66, 108-120, Lev. 15-26.

GRD Kelenderis Form 1 (Hayes Form 1) Tabak (Lev. 4: 1-4)

Kelenderis Form 1 (KF1), kalınlaştırılmış kenarları dışa doğru açılan, alçak kaideli derin tabaklardır¹⁵. Meyza, tüm verileri sentezleyerek Form 1'in A, B ve C olmak üzere üç alt tipe ayrılmasını önermiştir. Daha erken olan A tipinde kenar ucu düz iken ilerleyen zamanlarda görülen B tipinde biraz daha kalınlaşarak hafif içe dönük hale gelir. C tipinde ise daha kalınlaşan kenar ve kase formuna doğru bir evrilme görülür¹⁶.

Burada tanıttığımız ilk örneğimiz Form 1A tipindedir. Sadece kenar ve gövdenin bir kısmı korunmuş olan parçamızın çapı 26 cm'dir (Lev. 4: 1). Oldukça ince, sıkı ve sert kil yapısı, çok az ve ince kum katkısı olup 5 YR 6/8 açık kiremit rengidir. İnce ve mat olan astar 2.5 YR 4/8 kahverengidir. Nadir olan bu tipin en yakın örneği Nea Paphos'ta 4. yüzyılın ikinci yarısı ile 5. yüzyılın ortaları arasında¹⁷ tarihlendirilir. Dudak uçları biraz daha kalın olan Anemurium'daki benzerleri ise 4. yüzyılın sonları ile 5. yüzyılın üçüncü çeyreği arasında verilir¹⁸.

Kelenderis Form 1B tipinde olan ikinci örneğimiz tam profil vermektedir ağız çapı 23 cm'dir. Kalın cidarlı alçak kaideli ve yuvarlatılmış, hafif içe dönmeye meyilli kenarlıdır (Lev. 4: 2). Kil ve astar yapısı ilk parça ile uyumludur. Kil 2.5 YR 6/8 açık kiremit rengi, astar 2.5 YR 3/6 kızıl kahve tonundadır. Aynı tipteki biraz daha küçük olan diğer parçamız sadece kenar profil vermektedir (Lev. 4: 3). Kenar çapı 18 cm'dir. Kil rengi 7.5 YR 7/8 sarımsı turuncu ince, sıkı ve sert dokulu az olmakla birlikte kilden biraz daha iri kireç tanecikleri vardır. Astar rengi ve dokusu bir önceki örnek ile aynıdır. Benzerlerine Kelenderis aşağı şehir sondajında da rastladığımız bu parçaların diğer paralelleri Doğu Akdeniz havzasında yaygın olarak görülmektedir¹⁹.

Kelenderis Form 1C tipindeki son örneğimiz (Lev. 4: 4) dışta yuvarlatılmış, hafif içe dönük kenarlıdır ve altındaki dirsekle gövdeye geçiş sağlanmıştır. 17 cm olan kenar çapı ile yukarıdaki örneklere göre daha küçüktür ve aşağı doğru derinleşen gövdesi ile kase profili verir. Benzer bir örneği Patara'da²⁰ bulunan kabımız bu şekli ile Meyza 1C²¹ ve Meyza H1/3C²² tiplerine de yakınlık gösterir. Kabın kil yapısı diğer örneklerle aynıdır. Rengi 2.5

15 Hayes 1972, 374, Fig. 80: 1- 2, 4.

16 Meyza 2007, 44-47, Pl. 1-3, 18.

17 Meyza 2007, 45, 160, Pl.1: H1A

18 Williams 1989, 29-30, Fig. 10: 153, Fig. 11: 154-155.

19 Form 1B tipleri için bkz. Waagé 1948, Pl. X: 928; Rodziewicz, 1976, 45-46, Fig. 10: D1, D2d; Hayes 1972, 374, Fig. 80: 2, 4; Williams 1989, Fig. 10-11: 151-156; Fırat 1999, Lev. 45-47: 159-174; Meyza 2007, Lev. 1-2, 18; Kenkel 2007, 136, Fig. 5: 2, 4-; Tekocak 2007, 18, Lev. 1: 1-4; Tekocak 2009, 135, Fig. 8: 1-6; Özden Gerçekler 2020, Fig. 7: 1-3; Şengül 2022, Fig. 7: 1-2; Alanyalı 2011, 104, Res. 4: 1; Alanyalı 2014, 106, Çiz. 6: 1; Jackson et al. 2012, 99, Fig. 10: 1-2; Bilgin 2021, Lev. 2; Domzalski 2013, Fig. 18: 1; Lund 1995, Pl. 8: 93; Şen 2017, Pl.10: 128-133, Pl. 11: 146-148.

20 Şen 2017, Pl.11: 140.

21 Meyza 2000, Fig. 9: 1C.

22 Meyza 2007, Pl.3.

YR 5/6 açık kahverengidir. Astar içte ve dışta ince ve mat olup pişmeye bağlı olarak 2.5 YR 5/6 -2/2 arası açık ve koyu kahverengi arası dalgalıdır. Gövdeden kenara doğru uzanan rulet süslemesi vardır.

Form 1'in özellikle A tipinin, Afrika Kırmızı Astarlılarından Hayes Form 50²³ ile de benzerliği olmasına rağmen bu formun ondan etkilendiği yönündeki öneri²⁴ tartışmalıdır²⁵. Hayes Form 1 için, 450 yıllarında biten yaklaşık yetmiş beş yıllık bir üretim aşaması belirler²⁶. Anemurium'da ise süreç 5. yüzyılın üçüncü çeyreğine uzatılır²⁷. Meyza da benzer şekilde Form 1 tipleri için 4. yüzyıl ikinci yarısı ile 5. yüzyıl sonlarını önerir²⁸. Söz konusu tarih aralıkları Kelenderis aşağı sondaj buluntuları için de kabul edilmiş²⁹ olup odeion buluntuları da bu kronoloji çerçevesinde değerlendirilmiştir.

GRD Kelenderis Form 2 (Hayes Form 2) , Derin Tabak (Lev. 4: 5-7)

Kelenderis Form 2 (KF2), kenarları dışta yuvarlanarak iyice kalınlaşan ve üzerinde iki veya üç sıra yiv bulunan derin tabaklardan oluşur. Gövde yüksek ve dik, kaide halka biçimlidir. Gövde üzerinde ikili veya üçlü rulet kombinasyonu, bazılarında da tondodaki yiv sıraları içerisinde baskı görülür. Bu tabakların erken örnekleri yüksek kaideli ve daha özenli iken zamanla kalitenin düştüğü ve kenarın kabaca topuz biçimini aldığı görülür³⁰.

Kelenderis odeion buluntuları arasında Form 2'den değerlendirmeye aldığımız 3 örnek vardır. Bunların çapları 14/16 cm arasındadır ve oldukça küçük parçalar halinde ele geçmişlerdir. Örneklerin kili ince ve sıkı dokulu olup çok az kireç, kum ve mika katkıdır. Lev. 4: 5'deki ilk örneğin çapı 16 cm'dir. Dudakta iki sıra yiv, gövde üzerinde damla, dudak geçişinde nokta şeklinde rulet görülür. Kil 5 YR 7/3 soluk kiremit rengi, astar çok ince, mat ve kenarda aşınmıştır. Gövdede 5 YR 4/8 kahverengi, kenar gövde geçişinde 5YR 2/2 siyah-kahve renktedir. Gövde şekli ve boyutu ile Meyza'nın minyatür varyant olarak sınıflandırdığı H2 tipine yakınlık gösterir³¹.

Lev. 4: 6'daki parça 14 cm olan çapı ile daha küçük boyutludur. Dudak ucunda ikili yiv sırası gövde üzerinde çubuk şeklinde rulet bezemesi bulunur. Rulet tipi ve kenar profili ile daha büyük benzerini Patarada³² gördüğümüz kabın kil yapısı ve rengi ilk örnekle aynı olup çok az ve ince mika katkıdır. Astar 7.5 YR 3/3 soluk devetüyü ile 10 YR 4/3 soluk kahverengi arasındadır.

23 Hayes 1972, 68-73, Fig. 12.

24 Hayes 1980, 528.

25 Rowe 2004, 108; Meyza 2007, 45; Poblome - Fırat 2011, 52.

26 Hayes 1972, 373.

27 Williams 1989, 29.

28 Meyza 2007, 45-50.

29 Tekocak 2007, 18.

30 Reynolds 2011a, Fig. 1-3.

31 Meyza 2007, Pl.19: H2, 1.

32 Şen 2017, Pl.17: 203.

Lev. 4: 7'deki tam profil veren üçüncü parçanın da kenar çapı 14 cm'dir. Üzerinde ince bir yiv bulunan dudak ucu yuvarlaklaşmış, gövde cidarı da kalınlaşarak hantal bir hale gelmiştir. 10 cm çapındaki oldukça basık olan kaideye geçiş belirgin bir iç bükey profille vurgulanmıştır. Gövde üzerinde kaba ve düzensiz çubuk biçimli rulet sırası mevcuttur. Yukarıda anlatılan form gelişimine göre bu örneğimiz diğerlerine göre daha geç olmalıdır. Kabımızın derin gövdeli ve aynı rulet tipine sahip örneği Side'de³³ daha büyük büyük boyutlu benzerleri ise Anemurium³⁴ ve Beyrut'ta³⁵ bulunmuş ve 5. yüzyılın sonları ile 6.yüzyıl başlarına tarihlendirilmiştir.

Bu formun geliştirilmesinde Afrika Kırmızı Astarlılarından Hayes Form 83 ve 84'ün etkisi olduğu görüşü vardır³⁶. Ayrıca Akdeniz havzasında GRD kırmızı astarlılarının dağılımını takip edebileceğimiz en yaygın grubudur³⁷. Bu doğrultuda üretimin 5. yüzyılın ortalarında başladığı ve 5. yüzyıl sonları ve 6. yüzyılın başlarında yoğun olarak üretildikleri çoğunlukla kabul edilirken³⁸ Meyza kapların en erken örnekleri için 5. yüzyıl başlarını önerir ve üretimin 6. yüzyılın ortaları veya üçüncü çeyreğinde sona erdiğini ileri sürer³⁹. Reynolds 6. yüzyılın başından itibaren, yivsiz kenarlı Form 2 tipleri ile Form 9A arasındaki geçişin başladığını ortaya koyar⁴⁰. Kelenderis Form 2'nin orta ve küçük boyutlu tabaklardan oluşan örnekleri formun gelişimini takip edebileceğimiz tipleri ile hem aşağı şehir sondaj⁴¹ hem de odeion kazılarında ele geçmiştir.

GRD Kelenderis Form 3 (Hayes Form 3), Kase (Lev. 4: 8-9)

Kelenderis Form 3 (KF3), Hayes Form 2'nin daha küçük boyutlu kase versiyonudur⁴². Meyza, yaptığı tipolojide bu kapları iki alt tipe ayırmıştır. Form 3A, Form 2'ye benzer bir kenar şekline sahiptir; ancak daha derin kase biçimindedir. Form 3B, Hayes tarafından gösterilen tiptir. Kenar içte hafif konkav, dışta topuz şeklinde kalınlaştırılmıştır ve altta küçük bir silme

33 Alanyalı 2016, 145-146, Çiz 8: 4.

34 Williams 1989, 30, Fig. 11: 160.

35 Reynolds 2011b, 214-215, Fig. 6: 78.

36 Hayes 1972, 373; Reynolds 2011a, 57; Meyza 2007, 51.

37 Form 2 tipleri için bkz. Waagé 1948, 53-53, Pl. XI: 930; Jones 1950, Fig. 208 : 822, p. 206; Adak Adıbelli 2006, Lev. 33-34: 394-403; Rodziewicz, 1976, 45-46, Fig. 10: D7a-b, D8b-f; Hayes 1972, 374, Fig. 80: F2; Williams 1989, Fig. 11: 160-164; Firat 1999, Lev. 48-53; Meyza 2007, PL.4, 19; Kenkel 2007, 136, Fig. 5; Tekocak 2006, Lev. 19-20; Özden Gerçeker 2020, Fig. 7: 4-10; Şengül 2022, Fig. 7: 3-6; Alanyalı 2011, 104, Res. 4: 2; Alanyalı 2014, 106, Çiz. 6: 2; Bilgin 2021, Lev. 3: 11-13; Ergürer 2016, 141, Fig. 6: 112; Yaman 2018, 76-78, Lev. 11-12; 26-35; Jackson et all. 2012, 99, Fig. 10: 1-2; Domzalski 2013, Fig. 18: 2-3; Lund 1995, Pl. 8: 94-95, Pl.9: 96-99; Şen 2017, Pl.10: 128-133, Pl.11: 146-148.

38 Hayes 1972, 375; Williams 1989, 30; Stepansky 1999, 82; Reynolds 2011a, 57-58.

39 Meyza 2007, 53.

40 Reynolds 2011a, 61, 63.

41 Tekocak 2006, 63, Lev. 19-20.

42 Hayes 1972, 376.

ile gövdeye geçiş yapar⁴³. Ele aldığımız odeion buluntuları arasında yukarıdaki tanımlara benzeyen 2 parça vardır. Bunlardan ilki (Lev. 4: 8) Meyza 3A tipine daha yakındır⁴⁴; ancak kenar dışta üçgen biçiminde kalınlaştırılmıştır ve üzerinde belli belirsiz üç tane yiv vardır. Ağız çapı 14 cm'dir ve küçük kase formundadır. Kili ince, sert ve sıkı dokulu olup 2.5 YR 6/6 açık kiremit rengidir. Astar 5 YR 4/6 kızıl kahverengi, ince, mat ve yer yer aşınmıştır. Bu şekilde keskin kenar profiline sahip örnekler Anemurium⁴⁵ ve Patar'a'da⁴⁶ Form 2 tipleri arasında yer alır ve 6. yüzyıl başlarına tarihlendirilir.

Lev. 4: 9'da görülen parçanın da çapı 14 cm'dir, B tipine daha çok benzemekle birlikte 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilen Hayes Form 5'e de yakındır⁴⁷ ve bu özelliği ile formlar arası geçişi temsil eden ara tip olarak kabul edilebilir. Bu tipin gövdesinde belirgin olukları olan benzeri Anemurim'da 6. yüzyıl sonuna tarihlendirilmiş⁴⁸, Side'deki örnek Hayes Form 5 olarak sınıflandırılarak 6. yüzyılın ikinci yarısına verilmiştir⁴⁹. Kil yapısı yukarıdaki parçalarla benzerdir, iri kireç katkılıdır ve 7.5 YR 6/8 açık kiremit rengidir. Oldukça özensiz ve kabaca üretilmiş olan bu örnek astarlanmamış hatta üzerindeki çapaklar bile temizlenmeden bırakılmıştır. Yüzeyi pişirme sırasında koyulaşarak 5 YR 5/8 açık kahverengine dönmüştür. Form 2 ile aynı tarihlerde üretilen bu kapların benzerleri 5. yüzyılın ortalarından 6. yüzyılın ortalarına kadar tarihlenmektedir⁵⁰.

GRD Kelenderis Form 4 (Hayes Form 4), Derin Tabak/Sığ Kase (Lev. 4: 10-12)

Kelenderis Form 4'ün (KF4) en önemli özelliği dışa uzantılı ve hafifçe aşağı eğimli kenarıdır. Meyza benzerlerini küçük kase, derin tabak, hatta çanaklara kadar çeşitlilik gösteren bir form yelpazesinde değerlendirir. Çoğu örneğin dudak uzantısı üzerinde yarım küre biçimli yumrular mevcuttur ve gövdesinde rület süsü görülür⁵¹.

Odeion buluntularından seçtiğimiz örneklerin çapları 15/22 cm arasında değişir. Lev. 4: 10'da gördüğümüz ilk parça 22 cm olan kenar çapı ve eğimli gövdesi ile derin tabak profili verir. Kenar gövde bağlantısındaki derin oluk ve dış bükey kavisle, dışa uzantılı dudak üzerinde (yumruların oluşturduğuna benzer) kabartılı bir hat oluşturulmuştur. Hayes'in⁵² ve Williams'in⁵³ köken olarak metal kaplara yaptığı göndermeyi doğrular şekilde ince cidarlı ve zarif görünümlü olan kabın (dudağının üzerinde yumruları olan) en yakın benzeri

43 Hayes 1972 374, Fig. 80: F. 3.2; Meyza 2007, Pl. 18: H3/2.

44 Meyza 2000, Fig. 10: 3A.

45 Williams 1989, 30, Fig. 11: 162.

46 Şen 2017, Pl.19: 217, Pl.21: 235.

47 Reynolds 2011a, Fig. 3: 30-32, Fig. 4: 33-34.

48 Williams 1989, 33, Fig. 14: 184.

49 Alanyalı 2016, 145-146, Res. 8: 6.

50 Hayes 1972, 376; Meyza 2007, 55; Reynolds 2011a, 60-61; Şen 2017: 99.

51 Waagé 1948, Pl. 10: 916; Hayes 1972, 376-377; Williams 1989, Fig. 14: 185-186; Meyza 2007, 55-56.

52 Hayes 1972, 376-377.

53 Williams 1989, 34.

Anemurim'da⁵⁴ bulunmuş ve Meyza⁵⁵ tarafından H4A olarak sınıflandırılmıştır. Parçanın 7.5 YR 7/8 açık kiremit rengindeki kili sıkı dokulu, hafif tebeşirimsi, çok az kum ve kireç katkılıdır. Astar tamamen aşınmış ve yüzey kil rengindedir.

Lev. 4: 11'de yer alan ikinci parçamızın kenarında Form 4'ün karakteristik yumru biçimli çıkıntıları yer almaktadır. Kenar çapı 22 cm olan parçanın kavisli bir gövde profili ve gövde üzerinde rulet süslemesi vardır. Meyza'nın⁵⁶ büyük boyutlu tabak/çanak sınıfına yakınlık gösteren örneğimizin benzer tipleri Anemurium⁵⁷, Side⁵⁸ ve Andriake'de⁵⁹ görülür. Kil 5YR 6/8 açık kiremit rengi ince, sert çok az kireç ve kum katkılıdır. Yüzeye homojen sürülmüş astar ince, mat ve kil ile aynı renktedir sadece dudak uzantısında bir ton koyulaşmıştır. Lev. 4: 12 no.lu üçüncü parça diğerlerine göre daha küçüktür ve kenar çapı 15 cm'dir. Dudak dışta daha kalın ve kütleli bir görüntüye sahiptir. İçte ise gövdenin kavisli biçimine uyacak şekilde konkav bir profil oluşturulmuştur. Gövde üzerinde damla, nokta ve üçgen biçimli dört sıra rulet süslemesi bulunur. Meyza'nın küçük boyutlu gruba dahil ettiği örneğimizin kenarı üzerinde yumruları olan benzeri Nea Paphos'ta H4/8 geçiş tipi olarak ele alınmış⁶⁰, kenar formu incelen ve uzayan örneği ise Paphos'ta Form 8 olarak tasnif edilmiştir⁶¹. Her ikisinin de özelliklerini kısmen taşıyan Kelenderis örneği ise iki form arasında geçiş tipi veya bir ara form olarak değerlendirilebilir.

Son derece nadir olarak karşılaşılan bu formun Kelenderis'teki oldukça az sayıdaki örneği (şimdilik) sadece odeionda tespit edilmiştir. Kelenderis'te ele geçen örneklerin biçimlerindeki çeşitlik de dikkat çekicidir ancak tiplerin kronolojik gelişimi için elimizde yeterli veri olmadığı için kapların benzerlikleri olan örnekler ile karşılaştırmaları yapılmıştır. Söz konusu buluntu merkezlerinde de menşei ve gelişimi çok net olmayan formun üretimi için öncelikle 5. yüzyıl kabul görülürken⁶² süreç 6.⁶³ hatta 7.⁶⁴ yüzyıla kadar uzatılmıştır.

GRD Kelenderis Form 5 (Hayes Form 6, Meyza Form H6), Kase (Lev. 4: 13-15)

Kelenderis Form 5 (KF5), orta boyutlu çanaklar veya derin kaselerden oluşur. Bu grupta kalın kenar, üstte hafif yuvarlatılmış veya düzleştirilmiştir ve genelde gövdeye geçiş dışta dudak altında yer alan yivler veya bir silme ile belirginleştirilmiştir. Hafif bir dönüşle yuvarlaklaşan gövde düz ya da halka kaide üzerinde yükselmektedir⁶⁵. Nadir görülen bu formun az sayıdaki

54 Williams 1989, Fig. 14: 186.

55 Meyza 2000, Fig. 10: 4A.

56 Meyza 2007, Pl.19: H41-2.

57 Williams 1989, Fig. 14: 185.

58 Alanyalı 2013, Çiz. 3: 35.

59 Öz 2020, 86, Lev. 22: 1-3.

60 Meyza 2007, Pl.5: H4/8, PL. 19: H4/8.

61 Rowe 2004, Fig. 35: 1.

62 Hayes 1972, 377; Fırat 1999, 45.

63 Reynolds 2011b, 214-215, Fig. 6: 80.

64 Meyza 2007, 55-56; Pobleme - Fırat 2011, 52.

65 Hayes 1972, 377; Meyza 2007, 57, Pl.16.

örneği Antiokheia, Anemurium, Side, Syedra, Perge, Patarata ve Pednelissos'da bulunmuştur⁶⁶. Kelenderis'te ele geçen örneklerimizden ilkinin (Lev. 4: 13) kenar çapı 15 cm'dir. Küçük kase profili veren parça kalın, üzeri düzleştirilmiş ve dışta hafifçe aşağı doğru eğik dudacağı ile formun çeşitlemelerinden biri olarak kabul edilebilir. Kabın dudacağının altında ve gövdesinin üzerinde, Hayes Form 3 ve Form 5B de görülen tarzda, silmeler⁶⁷, onların arasında da damla biçimli düzensiz rulet bezemesi görülür. Kil 5 YR 6/8 açık kiremit rengi, ince, gözenekli, tebeşirimsi dokulu olup az miktarda kireç ve kum katkıdır. Astar içte daha kalın 5 YR 4/6 kırmızı kahverengi olup metalik bir parlaklığı vardır. Dışta ise çok ince ve mat olup 5 YR 6/8-6/6 kiremit rengi tonlarında dalgalıdır. Kenar çevresinde ise bazı bölümler 5 YR 2/4 siyah-kahve renktedir. Lev. 4: 14'deki ikinci örneğimiz 14 cm çapındadır. Hafifçe kalınlaştırılarak yuvarlatılmış uç kısmı, dudak altındaki silmesi ve derin kase profili ile Meyza H6'nın Nea Paphos ve Syedra'da görülen tiplerine yakındır⁶⁸. Kenar gövde geçişinde bir önceki parçada gördüğümüz tarzda tek sıra rulet süsü görülür. Kili 7.5 YR 7/8 çok açık kiremit rengi olup ince, sıkı ve hafif tebeşirimsi bir dokuya sahiptir. Kabın iç ve dış bölümüne homojen bir şekilde sürülmüş olan astar ince ve mattır. Bu gruba dahil edebileceğimiz Lev. 4: 15 no.lu son parçamız 16 cm çapında sığ bir kasedir. Yuvarlatılmış kenarında silik bir yiv, gövde geçişinde ise belli belirsiz bir silme vardır. Bu tarz yuvarlatılmış dudaklı örnekleri Perge ve Patarata'da görmek mümkündür⁶⁹. Gövdenin alt bölümünde sivri damla biçimli rulet sırası görülür. Parçamızın kil astar özellikleri Lev. 4: 14'deki örnek ile aynıdır.

Yukarıda ele aldığımız örnekler 14/16 cm arasında değişen kenar çapları ile Meyza'nın Aleksandria örneklerinden yola çıkarak belirlemiş olduğu H6B versiyonlarına yakınlık göstermektedir. Bu tipolojideki küçük boyutlu kase tipleri yuvarlak veya yassı olabilen kenar profilleri ile yoruma açık bir çeşitlilik gösterirler⁷⁰. Hayes Form 6 veya Meyza H6 olarak tasnif edilen parçalardaki farklılıklar da formun değişken ve oturmamış tipolojisini ortaya koyar. Formun gelişimi konusunda yeterli verisi olmayan Hayes, üretim tarihini için tahmini olarak 6. yüzyıl⁷¹ önermiş, Meyza ise sağladığı verilerle bu tarihi 7. yüzyılın ortalarına kadar genişletmiştir⁷².

GRD Kelenderis Form 5/6, Derin Çanak/Kase (Lev. 4: 16)

Kelenderis Form 5/6 (KF5/6), GRD repertuarındaki Meyza Form H6⁷³ ve Anemurium

66 Waagé 1948, Pl. XI: 960; Williams 1989, Fig 17: 212; Alanyalı 2013, 131, Çiz. 6; Özden Gerçekler 2020, Fig. 8: 1; Fırat 1999, 47-48; Fırat 2000, 35-36; Şen 2017, 106, Pl.22: 244-248; Kenkel 2007, 137; Jackson et all. 2012, 107, 110.

67 Benzer uygulama için bakınız Williams 1989, Fig. 14: 184; Meyza 2007, Pl.18.

68 Meyza 2007, Pl. 16; Özden Gerçekler 2020, Fig. 8: 1.

69 Fırat 1999, Pl. 63: 250.

70 Meyza 2007, 58, Pl 16: H6(?), H6, 1-2.

71 Hayes 1972, 377.

72 Meyza 2007, 57-58.

73 Meyza 2007, 58, Pl 16: H6(?), H6, 1-2.

Well Form'un⁷⁴ kombinasyonu yani Kelenderis Form 5 ile Kelenderis Form 6'nın farklı özelliklerini taşıyan bir ara tip olan derin çanak veya büyük kase tipidir. Bu formu temsil eden Lev. 4: 16'daki örneğimiz 26 cm olan çapı, içte kalınlaştırılmış, yivli kenarı ve kavisli gövdesi ile bu tanıma uymaktadır. Kil-astar rengi ve özellikleri Kelenderis Form 5 örnekleri ile uyumlu olan kabımızın kenar profiline kısmen benzeyen örnek Patar'a'da⁷⁵ 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6. yüzyıl arasına verilirken Meyza benzer tipteki kaplar için 6. yüzyılın sonu ve 7. yüzyıl başlarını önerir.⁷⁶

GRD Kelenderis Form 6 (Anemurium Well Form), Tabak (Lev. 4: 17-21)

Kelenderis Form 6 (KF6), kalınlaştırılmış kenarı içten yivlendirilmiş bir tabak tipidir. Form ilk kez Kıbrıs-Dhiorios sonrasında ise Alexandria'da belirlenmiştir⁷⁷. Bu tabak tiplerinin erken örnekleri Anemurium⁷⁸ ve Kelenderis aşağı şehir sondaj kazılarında⁷⁹ Hayes Form 1 ile Form 2 arasında geçiş formu olarak önerilmiştir. Kelenderis örnekleri 5.yüzyıla tarihlendirilirken Anemurium örneği 5.yüzyıl sonundan 6. yüzyıla uzanan sürece yerleştirilmiştir. Ayrıca Anemurium kuyu kontekstinden ele geçen daha geç tarihli örnekler farklı bir form olarak değerlendirilmiş ve buluntu yerlerine izafeten "*Well Form*" olarak isimlendirilmiştir⁸⁰. Meyza formun halka kaideli örneklerini "*Well Form A*", düz dipli olanlara ise "*Well Form B*" olarak tasnif etmiş ve bu tipin geç örneklerinde ağız iç kısmındaki yivin ortadan kalktığını ileri sürmüştür⁸¹.

Kelenderis odeionu GRD seramikleri arasında önemli bir grubu oluşturan bu tabaklar genel olarak yukarıda anlatılan özelliklerle uyumlu olmakla birlikte kendine özgü nitelikler barındıran çeşitlere de sahiptir. Makale kapsamında incelemeye aldığımız parçalar söz konusu vasıflar göz önünde bulundurularak üç alt tipe ayrılmıştır. İlk gruptan iki örneğimiz vardır. Çapları 26 cm olan parçaların sadece kenar ve gövdelerinin bir kısmı korunmuştur. İlk örneğimizin (Lev. 4: 17) gövdesi çok sert olmayan bir meyille dışa doğru açılır. Kenar kalınlığı gövde ile aşağı yukarı aynıdır ve köşeli bir yapısı vardır. İçte ince bir yiv sırası, dışta dudak altında ve gövde üzerinde olmak üzere iki sıra damla biçimli rulet süsü görülür. 5 YR 7/8 açık kiremit rengindeki kil çok ince, sert ve sıkı dokulu olup yine çok ince ve az miktarda kum, kireç ve mika katkısı vardır. İnce ve mat astar 5 YR 5/8 kızıl kahvedir ve yer yer aşınmıştır. Lev. 4: 18'de gösterilen diğer parçamızın dudak kısmı hafif kalınlaştırılmış ve yuvarlanmıştır. İçte dudak gövde geçişinde iki ince yiv sırası, dışta gövde üzerinde damla biçimli rulet süsü vardır. Kil ve astar rengi ve dokusu bir önceki örnekle (Lev. 4: 17) aynıdır. Sadece bu parçada

74 Williams 1989, Fig. 15: 191-194.

75 Şen 2017, 106-107, Pl. 22: 145.

76 Söz konusu tarih aralığı Kelenderis Form 6 tipleri için de önerilmiştir. Bkz. Meyza 2007, 80.

77 Catling 1972, 9, Fig. 5: P95; Rodziewicz 1976, 46, Pl. 10: D6a-b.

78 Williams 1989, 30, Fig. 11: 158.

79 Tekocak 2006, 63, Lev. 18: 116-117; Tekocak 2007, 18, Lev. 1: 5-6; Tekocak 2009, 135, Fig. 8: 7-9

80 Williams 1989, 34-35, Fig. 15: 191-194.

81 Meyza 2007, 79-80.

astar daha iyi korunmuştur. Her iki parçanın kenar profiline kısmen benzerlik gösteren en yakın örnek Patara'da 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilmiştir⁸².

İkinci tipten bir örnek ele alınmıştır (Lev. 4: 19). Çok küçük bir kısmı korunmuş olan kaide kabın tam şeklini anlamamız için yeterli olmuştur. Kenar çapı ilk gruptaki parçalarla aynı olmakla birlikte kabın onlara göre daha hantal bir görüntüsü vardır. Özellikle gövdenin alt bölümü iyice kalınlaşmış ve halka kaideye derin bir olukla bağlanmıştır. Uçta yuvarlanmakla birlikte gövdeye göre incelen kenarın iç kısmında derin ve geniş bir yiv bulunur. Dışta gövdenin üzeri düzensiz rulet bezemesi ile kaplıdır. Kil rengi 5 YR 7/6 açık kiremit rengi, dokusu ince, gözenekli ve tebeşirimsidir. İçeriğindeki kireç katkısı belirgindir. Çok ince ve mat olan astar 5 YR 6/8 koyu kiremit rengi olup yer yer aşınmıştır.

Son gruptaki örneklerimiz incelmüş cidarları ve iç bölümde iyice silikleşen silmeleri ile dikkat çeker. Lev. 4: 20'deki yarısı korunmuş örneğimizin hafifçe yuvarlanarak dışa açılan kenarı 20cm çapındadır. Diğerlerine göre küçük boyutlu olan bu tabak, halka kaidelidir ve daha özenli işlenmiştir. Dışta gövde üzerinde damla biçimli rulet sıraları kaide gövde geçişini vurgulayan çentik ve iri rulet sırası ile dikkat çekicidir. 5 YR 6/8 kiremit rengi olan kilinin dokusu ince, az gözenekli, hafif tebeşirimsi ve az kireç katkılıdır. Astar diğer örneklerde olduğu gibi ince ve mattır. 5 YR 7/8 ve 4/8 kiremit renginin açık koyulu tonlarında dalgalıdır. Lev. 4: 21 no.lu kenar ve gövde profili veren diğer parçamız 32cm çapında büyük ve derin bir tabak/çanak formundadır. Guruptaki en büyük boyutlu kap olmasına rağmen cidarı hepsinden daha incedir. İçte yiv yerini belli belirsiz bir silmeye bırakmıştır. Dışta bilindik damla biçimli rulet sıraları, kabaca rötuşlanmış gövde üzerine işlenmiştir. Kil 7.5 YR 8/8 çok açık kiremit rengi olup dokusu ve astarı Lev. 4: 20'deki bir önceki parça ile aynıdır.

Anemurium'da "Well Form" sınıflandırmalarında tam benzerlerini bulamadığımız Kelenderis Form 6'nın yakın örnekleri 6. yüzyıldan 7. yüzyıl ortalarına kadar tarihlendirilmektedir⁸³. Ancak özellikle Meyza'nın belirlediği form gelişiminde bahsedilen geç dönem özelliklerini Kelenderis örneklerinde takip etmek mümkün olmamıştır. Burada tam profillerini tespit ettiğimiz Lev. 4: 19 no.lu parça hantal yapısına rağmen kaidesi Anemurium, Limyra ve Kıbrıs'taki geç örnekler gibi yayvan değildir⁸⁴. Bu konuda Perge örnekleri yüksek halka kaideleri ile formumuza daha yakın görünmektedir⁸⁵. Ayrıca içte yiv sırası kaybolmuş Lev. 4: 20 no.lu parçamız ince cidarı ve yüksek halka kaidesi ile bu gelişim şablonuna uymamaktadır.

GRD Kelenderis Form 7 (Hayes Form 7), Derin Çanak (Lev. 4: 22-24)

Kelenderis Form 7 (KF7), dışta üçgen biçimde kalınlaştırılmış kenarları olan derin ve geniş çanaklardır. Bu kapların farklı çeşitlemelere sahip, dudak tiplerinin değişmezi üst yüzeylerinde

82 Şen 2017, 108, Pl.22: 248.

83 Williams 1989, 34-35, Fig. 15: 191-194; Meyza 2007, 79-80; Şen 2017, 108.

84 Williams 1989, Fig. 15: 191-194; Vroom 2007, 272, 277, 283, Fig. 5A, 8A; Meyza 2007, Pl.23: 3-5.

85 Fırat 1999, 58-60, Lev. 95-97: 411-417; Fırat 2000, Fig. 3.

bulunan belirgin yiv sıralarıdır. Çapları yaklaşık 30-40 cm arasında değişen kütleli kenarın hemen altında yer alan keskin geçiş bir dirsek oluşturarak gövdeye geçiş sağlar. Kenar ile dirsek arasında oluşan iç bükey geçiş kapta basık bir boyun izlenimi uyandırır. Bazı örneklerde bu bölüme yatay tutamaklar yerleştirilmiştir. Ayrıca gövdenin üst bölümünde rulet ve/veya kazımayla yapılmış dalga bezeme de görülür⁸⁶.

Kelenderis GRD Form 7'den ilk örneğin (Lev. 4: 22) çapı 32 cm'dir. Yüzeyi düz olan kenarın üzerinde iki sıra yiv, dışında ise rulet süsü bulunur. Kili 5 YR 6/8 kiremit rengi olup dokusu ince, az gözenekli, hafif tebeşirimsi ve gevrek bir yapıya sahiptir. İçerisinde çok az kireç ve kum katkısı vardır. Çok ince ve mat olan astar dışta 2.5 YR 5/8 kırmızı kahve ve 7.5 YR 7/8 çok açık kiremit rengi arasında değişken, içte ise 7.5 YR 5/4 kahverengidir.

Lev. 4: 23'te yer alan ikinci parçamız 22 cm çapı ile standartların altında bir boyuta sahiptir. Bu örneğin üçgen biçimli kenarı dışta, aşağı doğru doğru hafifçe eğiktir. Bir önceki örnekte olduğu gibi kenarın üzerine iki sıra yiv, dış kısmında ise rulet süsü vardır. Ancak burada rulet daha sade ve basittir. Kil, 10 YR 6/6 açık kahverengi olup ince, sert ve çok az kireç katkılıdır. Dışta astar görülmezken içte 5 YR 5/6 kahverengi ince ve mattır. Çapı 33 cm olan üçüncü örneğin (Lev. 4: 24) kenarındaki eğim biraz daha belirgindir. Dudağın üstünde yiv, dışında ve gövdesinde damla biçimli rulet sıraları görülür. 7.5 YR 7/8 çok açık kiremit rengi olan kili ince, hafif tebeşirimsi ve gözenekli olup kireç katkılıdır.

Hayes bu formun kendi sıralamasındaki Form 2'den geliştirildiği üzerinde durmaktadır⁸⁷. Kelenderis aşağı şehir sondajındaki parça⁸⁸ bu gelişiminin bir ayağı olarak karşımıza çıkar. Odeion buluntuları ise formun oturduğu daha geç örneklerden oluşmakta ve kendi içlerinde takip edilebilir bir sıralamayla çeşitlilik göstermektedir. Özellikle düz kenarlı ilk parçamızın kenar profili Syedra, Kadirgürü, Kepez, Andriake, Parion ve Patara örnekleri⁸⁹ ile uyumlu iken daha sert ve keskin hatlara sahip ve dudak kenarları hafif eğim kazanmış diğer iki parçamız, Kelenderis (aşağı şehir sondaj), Anemurium, Syedra ve Arykanda⁹⁰ örnekleri ile daha yakındır.

Hayes bu form için 6. yüzyılın ikinci yarısından 7. yüzyıla uzanan tarih aralığını önerirken Meyza, üretimin başlangıcını 5. yüzyılın ikinci yarısına kadar çekmiştir. Arykanda örnekleri de benzer şekilde MS 450-600 arasına tarihlenmiştir⁹¹. Patara'daki parçalar ise 5. yüzyılın üçüncü çeyreği ile 6. yüzyılın ortalarına tarihlendirilmiştir⁹².

86 Hayes 1972, 377-379; Williams 1989, Fig. 15: 195-199; Fırat 1999, 49; Meyza 2007, 58-59, Pl.5: 1-5.

87 Hayes 1972, 379.

88 Bkz. Tekocak 2006, Lev. 21: 31.

89 Şengül 2022, Fig. 7, 8; Jackson et al. 2012, Fig. 12: 2; Bilgin 2021, Lev. 4: 16, 20; Öz 2020, Lev. 23: 4; Ergürer 2016, Fig. 6: 113; Şen 2017, Pl.23: 254, Pl.24: 258.

90 Tekocak 2006, Lev. 21: 32; Williams 1989, Fig. 15: 198-199; Özden Gerçeker 2020, Fig. 8: 2; Yaman 2018, Lev. 13: 39.

91 Hayes 1972, 379; Meyza 2007, 58-59; Yaman 2018, 82.

92 Şen 2017, 110.

GRD Kelenderis Form 8 (Hayes Form 8, Meyza H8B), Derin Tabak/Çanak (Lev. 5: 25-27)

Kelenderis Form 8 (KF8) düz, dışa uzantılı kenarı olan derin tabak, bazı örneklerde ise daha da derinleşen gövdeleri ile çanak profili veren kaplardır. İlk defa Waagé tarafından Antiokheia seramikleri içerisinde belli bir gruba dahil edilmeden tanıtılmış⁹³, Hayes tarafından Form 8 olarak adlandırılmıştır⁹⁴. Meyza ise Form H8A ve H8B olmak üzere iki alt tipe ayırmıştır. Buna göre, A tipi kalınlaştırılmış küt kenar uzantısı üzerinde bir yive sahiptir. B tipinde ise kenar dışa doğru daha da uzayarak incelmıştır. Cidarın da incelendiği bu kaplar geniş kenarlı ve yüksek kaidelidir⁹⁵. Kelenderis GRD Form 8 örneklerinden değerlendirmeye aldığımız parçalar Meyza'nın belirlediği B tipinin özelliklerini taşımaktadır. Lev. 5: 25'deki ilk örneğimiz (içten) 22 cm çapındaki dışa uzantılı kenarı aynı zamanda aşağı doğru eğimlidir ve ucunda keskin bir çıkıntı vardır. Derin tabak profili veren eğimli gövdesinin ve kenarının üzerine rulet süslemesi yapılmıştır. 5 YR 7/6 açık kiremit rengi olan kilin çok ince, sert ve seyrek gözenekli dokusunda çok az kireç katkısı görülür. Astar kile göre bir ton koyu (5 YR 6/8) ve dışta dalgalıdır. Bazı bölümlerde daha kalın olduğu için yarı parlak, içte ise çok ince ve çoğu aşınmıştır. Kenar çapı aynı boyutta olan benzer tipteki ikinci parçamız (Lev. 5: 26), kalınlaşmış cidarı ile daha hantaldır ve gövdesinde tek sıra rulet vardır. Kil rengi ve dokusu Lev. 5: 25'deki bir önceki örnekle aynıdır. Astar rengi de bir ton açık çok ince çoğu yerde aşınmıştır. Lev. 5: 27'de gösterilen üçüncü parçamız 18 cm kenar çapı ile daha küçük boyutludur. Dışa doğru yatay biçimde uzantılı olan kenarın ucu derin bir yiv ile belirginleştirilmiştir. Parçamızın hem dudağı hem de gövdesi rulet sıraları ile bezenmiştir. Kil 7.5 YR 7/6 açık kahverengi olup yapısı diğerleri ile aynıdır. Büyük bölümü aşınmış olan astar gövde üzerinde kilden bir ton koyu 7.5 YR 6/6 iken dudak kenarında 7.5 YR 2/2 siyah kahve tonuna kadar koyulaşır. Burada incelediğimiz parçaların benzer örnekleri Anemurium, Kadirgürü, Cami Yıkığı mevkilerinde ve Nea Paphos'ta belgelenmiştir⁹⁶. Meyza çeşitli kentlerden gelen örnekler aracılığıyla Form 8B'yi genel olarak 5. ve 7. yüzyıllar arasına tarihlendirir⁹⁷.

GRD Kelenderis Form 9 (Hayes Form 9), Derin Tabak/Çanak (Lev. 5: 28-40)

Kelenderis Form 9 (KF9), dışta kütleli biçimde kalınlaştırılmış kenarlı, alçak veya yayvan kaideli, tabak ve çanaklardan oluşur. Gövdenin yüksekliğine veya kenar çapının ölçüsüne göre derin tabaklardan büyük çanaklara kadar değişkenlik gösterirler⁹⁸. Form 9 grubu kaplarının gövdelerinde çoğunlukla rulet bezeme, tondolarında ise kimi zaman, çoğu Yunan haçı tarzında olan damgalar görülür. Bunların yanında bazı örneklerin dışta kalınlaştırılmış dudaklarında

93 Waagé 1948, 53, Pl. X: 920.

94 Hayes 1972, 379.

95 Meyza 2007, 60-61, Pl.6, 17: H8A, Pl.19: 1-2.

96 Williams 1989, Fig. 14: 187, 189-190; Jackson et al. 2012, Fig. 13: 1-5; Rowe 2004, Fig. 35: 2-3.

97 Meyza 2007, 60-61.

98 Hayes 1972, Fig. 81-82; Williams 1989, Fig. 12.

küt-kısa dalga motifleri bulunur⁹⁹. Hayes, Form 9'u kenar ve kaidelerindeki farklılıktan dolayı üç alt tipe (A, B, C) ayırmış, erken versiyon olan A tipinin Hayes Form 2'den geliştirilmiş olduğunu ileri sürmüştür¹⁰⁰. A tipinde kenar dışta kalınlaştırılarak yuvarlatılmıştır. İçte ise dik ya da çok hafif iç bükeydir. Kaideleri alçak bir çıkıntı şeklindedir¹⁰¹. Kelenderis odeionundan bu tipe paralel iki örnek ele alınmıştır (Lev. 5: 28-29). Bunlar tam profil veren orta ve büyük boyutlu derin tabaklardır. Lev. 5: 28 no.lu ilk örneğin kenar çapı 22 cm, kaide çapı 14 cm'dir. Dışta, aşağı eğik kenarının ucu yuvarlatılmıştır ve gövdesinde yer alan tek sıra rulet bezemesi ile A tipinin özelliklerini taşır. Kil rengi 7.5 YR 6/8 açık kiremit rengi, ince, tebeşirimsi ve sıkı dokulu olup çok az ve ince kireç, kum ve mika katkılıdır. Astar çoğu yerde aşınmış, 5 YR 7/8-6/8 arası açık ve kızıl kiremit tonlarında geçişlidir. Lev. 5: 29 no.lu ikinci örneğimiz 26 cm kenar çapı ve 16 cm olan kaidesi ile daha büyük boyutludur. Dışta yuvarlanıp altı derin bir yiv ile vurgulanan kenar, içte konkav bir profil oluşturur. Lev. 5: 28'deki bir önceki örneğe göre daha basıklaşan kaidesi ve gövdesini kaplayan iç içe geçmiş rulet bezemesi ile bir sonraki evrenin özelliklerini taşır. Kil rengi 5 YR 7/8 olup dokusu Lev. 5: 28'deki parça ile aynıdır. İnce ve mat astar kabın tamamını kaplar ve 5 YR 7/8- 6/8 açık kiremit tonlarında dalgalıdır.

Lev. 5: 30'daki parçamız 22 cm çapındadır. Kenarın içte yaptığı çıkıntının oluşması ve dudak altındaki yivin daha da derinleşmesi ile A ve B tipleri arasında geçişi temsil eder. Gövdesinin bir bölümü ile korunmuş olan parçamızda karakteristik rulet süslemesi iki sıra halindedir. 10 YR 7/8 sarımsı tonlardaki kilin dokusu diğer örneklerle (Lev. 5: 28-29) aynıdır. Neredeyse tamamen silinmiş olan astar 7.5 YR 7/8 açık kiremit rengidir.

Dudağı uçta sivrilip, içe doğru kanca gibi kıvrım yapan kenar profili ve iyice düzleşen tabanları olan B tipi öncelikle Hayes tarafından tanımlanmış, yıllar içinde diğer araştırmacılar tarafından çeşitlemeleri yayınlanmıştır¹⁰². Kelenderis odeion GRD grubundan bu tipin üç örneği ele alınmıştır. Lev. 5: 31'deki ilk parçamız 18 cm çapında küçük bir tabaktır. Kenarın içe doğru yaptığı çıkıntı burada daha da belirginleşmiş, dışta genişleyerek yuvarlanan dudak ile gövde geçişi geniş bir silme ile sağlanmıştır. Oldukça hantal olan dip bölümü ise neredeyse tamamen düzleşmiştir. Parçamızın kil, astar rengi ve yapısı Lev. 5: 28-30'daki örneklerle aynıdır. Dudak ucu biraz daha sivrilerek içe dönen Lev. 5: 32'deki ikinci parçamız 23 cm çapında orta boyutlu derin bir tabaktır. Kaidesi daha özenli işlenmiş örneğimizin dip kısmı bir yiv ile vurgulanmıştır. Yapısı diğer örneklerle aynı olan parçamızın kil rengi 5 YR 7/8 açık kiremit rengidir. İçte ve dudak ucunda tamamen aşınan astar ince, mat ve 7.5 YR 8/8-7/8 açık kiremit rengidir. Lev. 5: 33 no.lu parça 26 cm çapıyla büyük boyutlu bir tabaktır ve Hayes 9B tipinin özelliklerini taşır. Özellikle dudak şekli, kazımayla yapılmış dalga motifi,

99 Hayes 1972, 381- 382, Fig. 84; Williams 1989, Fig. 12- 13; Rowe 2004, Fig. 43, 44.

100 Hayes 1972, 381- 382. Bu konuda ayrıca bkz. Reynolds 2011a.

101 Hayes 1972, Fig. 81; Williams 1989, Fig. 12; Rowe 2004, Fig. 42: 5; Reynolds 2011a, Fig. 6: 52.

102 Hayes 1972, 379, 382, Fig. 81-82; Rodziewicz 1976, Pl.10: D9a-h; Williams 1989, Fig. 12; Rowe 2004, Fig. 44; Tekocak 2006, Lev. 23-24; Reynolds 2011a, Fig. 6; Jackson et al.2012, Fig. 16; Öz 2020, Lev. 17: 5-8, 18: 1-7; Bilgin 2021, Lev. 6; Şengül 2022, Fig. 8, 12-14.

gövdedeki rulet süsü ve kaide biçimi karakteristiktir. Kil-astar rengi ve özellikleri Lev. 5: 28-31'deki örneklerle aynıdır.

Hayes Form 9'un C tipine paralel olan Kelenderis GRD Form 9C'de kaide ve kenar B tipine benzemekle birlikte dudak daha içe dönerek iyice yuvarlatılmış hatta biraz aşağı sarkmış ve üzeri yivlendirilmiştir¹⁰³. Bu grubu temsil eden orta ve büyük boyutta beş çanak tanıtılacaktır. Lev. 5: 34 numaralı ilk örneğimizin kenar çapı 24 cm, kaide çapı 13.8 cm'dir. Dudak üzerinde iki sıra yiv, gövde üzerinde rulet bezemesi vardır. Kil rengi 10 YR 8/6 sarımsı tonda olup yapısı ve dokusu Kelenderis form 9'un diğer örnekleri ile aynıdır. Astar çok ince, mat ve kısmen aşınmış, 7.5 YR 6/8-8/8 açık kiremit rengi tonlarında geçişlere sahiptir. Lev. 5: 35'de yer alan ikinci örneğimizin dudağı daha kütseldir ve gövde geçişi derin bir yiv ile keskin bir hale gelmiştir. Bu hat üzerine üçgen biçimli derin rulet sırası, gövdeye ise bilindik damla rulet bezemesi yapılmıştır. Kenar çapı 28 cm olan kabımız derin çanak profili vermektedir. Kil rengi 5 YR 7/8 çok açık kiremit rengi, ince, sıkı hafif tebeşirimsi olup içeriğinde katkı görülmemektedir. Astar rengi 5 YR 6/8, kile göre bir ton koyu ve diğer örneklerle göre biraz daha kalındır. Lev. 5: 36'daki üçüncü örneğimizin çapı 34 cm olup kenarı biraz daha incelmış ve iyice üçgen biçimine yaklaşmıştır. Gövde kenar geçişi silikleşmiş, gövde cidarı da incelmıştır. Dudak üzerindeki yivleri daha da belirginleşen kabın üzerinde nokta ve damla biçimli rulet sıraları vardır. Kil, astar rengi ve yapısı B tipindeki örneklerle aynıdır. Lev. 5: 37'deki dördüncü örneğimizin dudağı üzerindeki yivlerin iyice derinleşmiş olduğu görülmektedir. Kenar çapı 28 cm olan kabın gövdesi ise kavilidir. Lev. 5: 38 no.lu son örneğimizde hem kenar hem de gövde oldukça incelmıştır. Kenar çapı 24 cm, kaidesi 13 cm olan kabın rengi ve dokusu Lev. 5: 36'daki parça ile aynı olmakla birlikte yüzey işlemlerinin kabaca yapıldığı görülmektedir.

Son olarak Kelenderis GRD Form 9'a ait olmakla birlikte hangi tipe ait olduğu belli olmayan iki adet haç baskılı kaide parçası değerlendirmeye alınmıştır (Lev. 5: 39-40). Aynı damgayla basılmış gibi duran haçlar bu dönem ve GRD için tipiktir¹⁰⁴. Parçaların kil, astar renkleri ve yapıları Lev. 5: 35 no.lu örnekle aynıdır.

Yukarıda tanıttığımız kapların 9A tipindeki benzerleri 6. yüzyılın ilk yarısından 7. yüzyılın başına¹⁰⁵, 9B ve 9C tipi çanakların paralelleri ise 6. yüzyılın son çeyreğinden 7. yüzyılın ikinci yarısına kadar tarihlendirilmiştir¹⁰⁶.

103 Hayes 1972, 379, 382, Fig. 82; Rodziewicz 1976, Pl.10: D8a, G8g, Pl 11: D11a-g; Williams 1989, Fig. 13; Rowe 2004, Fig. 45; Tekocak 2006, Lev. 25, 155-156; Lund 2006, Fig. 122: FW17.280-283; Jackson et al. 2012, Fig. 16; Öz 2020, Lev. 19-20; Bilgin 2021, Lev. 6; Şengül 2022, Fig. 8: 15-16.

104 Hayes 1972, 381- 382, Fig. 84; Williams 1989, Fig. 13: 177; Rowe 2004, Fig. 43; Tekocak 2006, Lev. 24: 153.

105 Hayes 1972, 382; Meyza 2007, 66; Reynolds 2011a, 62-63; Yaman 2018, 86.

106 Hayes 1972, 382; Williams 1989, 31; Meyza 2007, 70; Reynolds 2011a, 63; Reynolds 2011b, 219, Fig. 11: 175.

GRD Kelenderis Form 10 (Hayes Form 10), Derin Çanak/Leğen (Lev. 5: 41-42)

Kelenderis Form 10 (KF10), Hayes Form 9C'nin oldukça benzeri olup daha derin ve geniş boyutlusudur. Bazı örneklerde kenar kalınlığı ona göre daha az olup dış yüzü dış bükey veya düz bir şekildedir. Kenarın aşağı sarkıklığı daha fazladır ve uç kısmı hafif yuvarlatılmış veya sivriltilmiştir. Bazı örneklerde dışta, kenarın hemen altında, derin bir yivle vurgulanmış çıkıntı ve içte konkav bir kavis göze çarpar¹⁰⁷. Kelenderis odeion GRD seramikleri arasında bu gruptan tanıtacağımız örnekler oldukça büyük boyutlu kaplardır. Lev. 5: 41 no.lu ilk örneğimiz 48 cm olan kenar çapı ile leğen işlevi görececek boyuttadır. Dışta hafif bombeli biçiminde kalınlaştırılmış dudak üzerinde iki adet yiv bulunur. Kenar altındaki dalga motifi ile vurgulanan, iç bükey kavis, keskin bir dirsekle gövde geçişini sağlar. İçte ise gövde kenar geçişi, dıştakinin tersi yönde, kademeli bir görüntü oluşturacak şekildedir. İncelenen gövde cidarı ise bu büyüklükteki kabın ağırlığını hafifletmeye yönelik bir uygulama olmalıdır. Kil 7.5 YR 7/6 açık kahverengidir. Yapısı ince, tebeşirimsi ve sıkı dokulu olup çok az kireç, kum ve mika katkılıdır. Kenarda tamamen aşınmış olan astar, gövde üzerinde görüldüğü kadarı ile ince, mat ve 5 YR 5/8 kahve tonundadır. Lev. 5: 42 numaralı, 42 cm çapındaki ikinci parçamızın kenarı dışta üçgen biçimli ve daha küteseldir. Aşağı doğru eğimli üst yüzeyinde iki yiv sırası vardır. Kenar gövde geçişi keskin hatlarla yapılmıştır¹⁰⁸. Kenar gövde geçişinde nokta, gövde üzerinde ise damla rulet sıraları vardır. İçte ise kenarın üst bölümü konkav bir kavisle incelenmiş aşağı doğru gövde geçişi bir önceki parçada olduğu gibi düzenlenmiştir. Kil rengi ve yapısı Lev. 5: 41 ile aynı olan parçamızın sadece gövdeye uygulanan astarı ise ince, mat ve 5 YR 4/8 kahverengidir. Yukarıda tanıttığımız parçalar biçimsel olarak Meyza'nın H10A veya K4B tipine yakındır ve 6. yüzyılın son çeyreği ile 7. yüzyılın ilk yarısına tarihlendirilir¹⁰⁹.

GRD Kelenderis Form 11 (Hayes Form 11), Derin Çanak/Leğen (Lev. 5: 43)

Kelenderis Form 11 (KF11) gövdeye yatay bağlanmış çift kulplu, kalınlaştırılmış kenarlı, dışa doğru açılarak genişleyen yüksek gövdeli ve düz dipli çanak veya leğenlerdir. Genelde yaygın bir form olmasına rağmen Kelenderis'te, oldukça sınırlı sayısı ile ilk defa odeion kazılarında bulunmuştur. Makale kapsamında ele aldığımız Lev. 5: 43 no.lu tek örneğimiz formun hafif kalınlaştırılarak dışa açılan ve uçta sivrilen kenarlı tipine benzer. Kenar çapı 26 cm olan kabın boyutu standartların altındadır. Gövdesinin küçük bir kısmı korunmuş olan çanağımızın kulbunun olup olmadığı belli değildir. Kil 7.5 YR 7/8 açık kiremit rengi, ince, sert, az gözenekli ve kireç katkılıdır. Astar içte görece daha kalın, dışta dalgalı hatlar halinde 7.5 YR 8/8-4/8 arası kiremit rengi tonlarındadır. En yakın benzerleri Anemurium'da

107 Hayes 1972, 382; Williams 1989, Fig. 13, 179; Meyza 2007, 68, 70.

108 Parça bu görüntüsü ile Hayes Form 7 ile Form 9C'nin kombinasyonu gibidir. Her iki formdan benzleri için bkz. Rodziewicz 1976, Pl 11: D11j; Rowe 2006, Fig. 46: 2; Adak Adıbelli 2006, Lev. 35: 405-406; Adak Adıbelli 2017, Fig. 6: 38.

109 Hayes 1972, Fig. 82: F10; Meyza 2007, 70; Tekocak 2006, 65, Lev. 25-26.

ve Arykanda'da 6. yüzyılın ortasından 7. yüzyıla kadar olan sürece verilen¹¹⁰ kabımızın diğer merkezlerdeki daha büyük boyutlu benzerleri 7. yüzyılın ortalarına kadar tarihlenmektedir¹¹¹.

Haç Baskılı Kaideler (Lev. 5: 44-48)

Yukarıda formları belirlenmiş haç baskılı kaidelerin yanı sıra tam olarak hangi forma ait olabileceği net olmayan haç baskılı kaide parçaları bu bölümde ele alınacaktır. Parçaların çapı çoğunlukla 14 cm civarında, killeri açık kiremit rengi tonlarında (7.5 YR 7/8-7/6), çok ince ve mat olan astarları kil renginin bir ton koyusudur. Lev. 5: 44 no.lu ilk örneğimiz düz dibi ve derin çanak profili ile Kelenderis Form 9B-C veya Form 10'a ait olabilir. Lev. 5: 45 no.lu ikinci örneğimiz daha yayvan bir tabak tipine ait olmalıdır. Lev. 5: 46-47 no.lu parçalar alçak halka kaideli ve kavisli gövde geçişlerinin verdikleri derin çanak profilleri ile Hayes Form 7, Hayes Form 8 gibi çanak tiplerine ait olabilirler¹¹². Lev. 5: 48 no.lu son parçamızın keskin bir açılı ile bağlandığı dip bölümü derin bir kabın kaidesine ait olabilir. Kapların üzerinde görülen haç baskıları Lev. 5: 39-40 da gördüğümüz tarzda, kolları balık kuyruğu biçiminde olan, Yunan haçı tipinde olup bu tarz haç baskılı örnekler 6. ve 7. yüzyıllara tarihlendirilmektedir¹¹³. Haçlar genel özellikleri itibari ile birbirleri ile benzer olmakla birlikte boyutları ve detaylarındaki değişiklikler ayrı damgalarla basılmış olduklarını göstermektedir.

Değerlendirme

Geç Antik Çağın en yaygın sofraya kapları olan Geç Roma kırmızı astarlıları arasında yer alan Geç Roma D grubu seramikleri Akdeniz havzasında çoğu merkezde Afrika ve Phokaiya Kırmızı Astarlılarından sonra gelmektedir¹¹⁴. Ancak başta Kıbrıs olmak üzere Orta Dağlık Kilikia'da Kelenderis'ten, Lykia şehirlerine uzanan geniş bir coğrafyada¹¹⁵ baskın grubu GRD seramiklerinin oluşturduğu görülür. Söz konusu bölgelerdeki üretimlerin aynı tipolojik çatıda bir GRD koinesi oluşturduğu öne sürülmüştür¹¹⁶. Kelenderis'in de bu koinenin içinde olduğu şehirdeki GRD seramiklerinin yoğunluğu ile anlaşılır. Bu konudaki verilerin en büyük ve önemli kısmını ise çalışmamızın içeriğini oluşturan odeion buluntuları sağlar. Odeion

110 Williams 1989, 35-36, Fig. 16: 201; Yaman, 2018, 365, Lev. 19: 90.

111 Hayes 1992, Fig. 41, 69; Meyza, 2007, 73-74; Reynolds 2010, Fig. 7: q; Reynolds 2011b, 221, Fig. 11.

112 Benzerleri için bkz. Meyza 2007, Pl.19.

113 Hayes 1972, 381-382, 384, Fig. 84; Rodziewicz 1976, Pl.11: Dc; Williams 1989, 32-33, Fig. 13: 177; Fırat 1999, 260, Lev. 119: 519-520; Rowe 2004, 125-126, Fig. 43; Tekocak 2006, 64, Lev. 24: 151, 153; Meyza 2007, 96, Pl. 20: K3, 2, Pl. 39: 1-5.

114 Bkz. Hayes 1972.

115 Kıbrıs: Rowe 2004, 104-133; Meyza 2000; Meyza 2007; Kelenderis: Tekocak 2006, 49, 60-65, Lev. 15-26; Anemurium: Williams 1989, 27-38, Fig. 10-17; Syedra: Özden Gerçekler 2020; Şengül 2022; Side : Alanyalı 2011, 104, Res.4; Alanyalı 2013, 131 Çiz. 3-4; Alanyalı 2014, 127, Çiz. 1; Alanyalı 2016, 145-146, Res.8; Perge: Fırat 1999, 35-65; Silyon-Kepez: Bilgin 2021, 179-186. Pednelissos: Kenkel 2007; Jackson et al. 2012; Myra ve Andriake: Öz 2020, 33, 70-90; Arykanda: Yaman 2018, 38, 65-107; Patara: Şen 2017, 92-122.

116 Pobleme - Fırat 2011; Özden Gerçekler 2020.

kazılarında çıkan seramiklerinin tasnifi sırasında yapılan istatistik değerlendirmede GRD grubunun toplamda 1300'ü bulan sayısı (bkz. Lev. 3) ile Geç Roma kırmızı astarlılarının %73'ünü oluşturduğu belirlenmiştir. GRD seramiklerinin yüzyıllara göre dağılımına baktığımız zaman ilk etapta 4. yüzyılın son çeyreğinde Kelenderis Form 1A'nın orta ve büyük boyutlu tabaklarından oluşan en erken tipleri 40 civarında parça ile karşımıza çıkar. Kapların sayısı genel toplama göre az görünmekle birlikte yine de odeiondaki tüm kırmızı astarlıların % 71'ini oluşturmaktadır. Servis kaplarının miktarındaki düşüklük o dönemde devam eden İsauria isyanının bölgedeki olumsuz etkisi olmalıdır¹¹⁷. 5. yüzyılın ortalarından itibaren repertuvara Kelenderis Form 2, Form 3, Form 4 ve Form 8'in orta ve küçük boyutlu tabak ve kaselerinin yanı sıra Kelenderis Form 7'nin büyük boyutlu çanakları da katılır böylece GRD seramiklerinin genel sayısı da yükselerek 165'i bulur ve tüm kırmızı astarlıların %89'unu oluşturur. Önceki döneme göre kabaca dört kat fazla olan bu artış muhtemelen sağlanan anlaşma ve barış ortamı sayesinde şehirde nüfusun çoğalmaya başlaması olarak yorumlanabilir. 5. yüzyıl üretimlerinden Form 2 ve 3'ün küçük boyutlu tabak ve kaseleri bireysel kullanım veya küçük porsiyonlarla servis edilen özel sos gibi yiyeceklerin sunulduğu sofrta kapları olarak karşımıza çıkar. Ayrıca Form 4 ve 8'in kenarları dışa uzantılı, orta ve küçük boyutlu tabak/çanak formları da piyasadaki ürün çeşitliliğinin Kelenderis'te de benimsenmiş olduğunu gösterir. 6. yüzyıla geldiğimizde, yüzyılın ortalarına kadar devam eden Kelenderis Form 2 ve 3'ün tabak ve kaseleri yerini Kelenderis Form 9'un orta ve büyük boyutlu tabak ve çanaklarına bırakırken Kelenderis Form 7'nin derin çanakları ve Form 8'in kase tiplerinin üretimi devam eder. Ek olarak repertuvara katılan Kelenderis Form 6 veya Anemurium *Well Form* olarak bilinen tabaklar da yüzyıl boyunca farklı tipleri ile revaçtadır. Bu süreçte yaşanan savaşlar ve doğal felaketlere¹¹⁸ rağmen şehirde kayda değer bir nüfus artışı olduğu GRD grubu seramiklerinin 695'e ulaşan sayısı ile anlaşılır. 6. yüzyılda diğer kırmızı astarlı seramiklerin miktarında da bir artış olmakla birlikte genel toplamın %70'ini GRD grubu oluşturur. 7. yüzyılın ilk yarısında form çeşitleri daha kısıtlıdır. Ancak Kelenderis Form 9B ve 9C'nin orta ve büyük boyutlu çanak tiplerinin ayrıca Form 10'un büyük çanak ve leğen tiplerinin 400'i bulan sayısı şehirde 7. yüzyıl ortalarına kadar devam eden nüfus yoğunluğunun yansımaları olarak karşımıza çıkar ve kırmızı astarlı kapların %79'unu GRD gurubu oluşturur. Son evrede daha tek düze olan kap biçimleri Kelenderis Form 9B-C ve Form 10'un çeşitlerinden oluşur. Bunların arasında Form 7'den Form 9C ve Form 10'un alt tiplerine evrilen tipler arasında leğen sınıfı büyük boyutlu kaplar ise servisten ziyade mutfakta hazırlık aşamasında kullanılmış olmalıdır.

Yüzyıllara göre ele aldığımız Kelenderis GRD seramiklerinin form dağılımı genel olarak Hayes'in tipolojisi ile uyumlu olmakla birlikte seramiklerin çoğunun kil dokuları ve

117 Hellenkemper- Hild 1990, 42.

118 6. yüzyılın ilk yarısından itibaren başlayan doğudaki Sasani Savaşları (527-532, 540-562), batıdaki Gotlarla (535-540, 541-554), Kuzey Afrika'da Vandallarla (533-534) girişilen savaşlar, ilkim felaketi, kıtlık ve veba salgını. Ayrıca Antiokheia (526-528) ve Beyrut (551) depremleri için bkz. Norwich 1990, 229, 233, 251; Moorhead 1994, 68, 84-86, 89, 101.

astar yapıları onun tanımı¹¹⁹ ile uyumlu değildir. Anemurium'da¹²⁰ da olduğu gibi, daha çok bölgesel özellik gösteren odeion GRD seramiklerinin çok büyük bölümünün (%90)¹²¹ açık kiremit rengi tonlarında, ince taneli, çoğunlukla sıkı dokulu ve pişme kalitesine göre sert veya tebeşirimsi olabilen killeri vardır. Katkı maddesi olarak çok az kireç, kum nadiren de mika zerrecikleri gördüğümüz kapların hamur yapıları bir birine yakınlık göstermekle birlikte üretim kaliteleri iki farklı şekilde karşımıza çıkar. İlk grupta hamur yapısı, pişme seviyesi ve ilk yüzey işlemleri daha özenli olan Kelenderis Form 2 (Lev. 5: 6), Form 6 (Lev. 5: 20) ve Form 8'in (Lev. 6: 25) erken örnekleri bulunur. Bu kapların dış kısımlarına tekli veya birbiri içine girmiş çoklu rulet sıraları uygulanmıştır. İnce, mat ve nadiren yarı parlak dalgalanmaları olan astar, kile göre bir ton koyu kiremit rengi, bazı bölümlerde kahverengine kadar koyulaşabilen tonlardadır¹²². İkinci gruptakilerin hamur yapıları ve içerikleri değişmemekle birlikte muhtemelen pişirmeye bağlı olarak kil dokusunun biraz tebeşirimsi bir hal aldığı, kalitenin daha da düştüğü özellikle rötuşlama ve rulet süsü gibi yüzey işlemlerinin özensiz bir şekilde yapıldığı, astarın ise daha da incelenerek iyice matlaştığı görülür. Odeiondaki GRD seramiklerinin çoğunluğunu oluşturan grupta Kelenderis'in bütün formlarından çok sayıda örnekler vardır (Lev. 5: 1-5, 7-19, 21-24, Lev6: 26, vd). Kapların kalitesine ilişkin dikkati çeken diğer bir husus ise yüzey işlemleri tamamlanmamış (Lev. 6: 31-32), hatta üzerindeki çapakları bile temizlenmemiş örneklerin de (Lev. 5: 9) olmasıdır. İkinci grupta yer alan ve daha çok 6. yüzyılın ikinci yarısından itibaren üretilmiş olan kaplar diğerlerine göre çok daha fazladır. Bu durum her ne kadar şehir nüfusunun artışına işaret etse de, dönemin servis kaplarının en büyük kısmını oluşturan GRD seramiklerinin, alım gücü iyice zayıflamış kalabalık bir kitle için, çok düşük kalitede üretildikleri anlaşılmaktadır. Özellikle yüzey işlemleri acemice yapılmış veya tamamlanmamış kapların, dış pazardan ziyade iç tüketimde kullanılabilecek nitelikteki kalitesiz ve ucuz mallar olması bunların yerel üretimler oldukları izlenimini yaratmaktadır¹²³.

Yukarıda anlatılan grubun yanı sıra %10'luk bölümü oluşturan diğer GRD seramikleri, killerin daha ince yapısı ve koyu kırmızı kahve tonundaki renkleri ile Hayes'in tanımına daha yakındır¹²⁴. Ayrıca nispeten daha kalın olan astarlarının metalik bir parlaklığı da vardır. Ancak bu kapların nereden geldiği ve hangi ticari bağlantılara işaret ettiğini söylemek şu an için mümkün değildir. Nitekim son zamanlarda tespit edilen veya olası üretim merkezlerinin¹²⁵

119 Hayes 1972, 371-383.

120 Williams 1989, 28.

121 GRD grubu seramiklerinin formlarına göre ayırımı yapılırken kil astar tanımları ve sınıflandırması da yapılarak veri tabanına işlenmiş ve istatistik değerlendirme yapılmıştır.

122 Söz konusu kapları çağdaşları olan Afrika ve Fokaia kırmızı astarlıları ile karşılaştırdığımızda, özellikle astar kalitelerinin onlara göre daha düşük seviyede olduğu görülmektedir.

123 Bu konuda Kelenderis GRD parçalarından alınan örneklerle çevredeki kil kaynaklarından alınan örneklerin karşılaştırmalı analizleri ve diğer arkeometrik çalışmalar devam etmektedir.

124 Hayes 1972, 371.

125 Rautman et all. 1993; Rautman 1995; Poblome - Fırat 2011, 51; Fırat 1999, 60-64; Fırat 2000, 35; Poblome - Fırat 2011, 49; Kenkel 2007, 131; Jackson et all. 2012, 89

giderek artması bu merkezlerdeki doku çeşitliliği¹²⁶ söz konusu grubun kaynağına yönelik tespitleri zorlaştırmakta ve daha önce bu kaplara yönelik yapılmış yorumları tartışmalı hale getirmektedir¹²⁷.

Kelenderis GRD seramiklerine ilişkin bir hususta rulet bezemesi dışındaki süslemelerin çok nadir görülmesidir. Bunlar arasında baskı tekniğiyle yapılmış Yunan haçı bezeği sadece 7 parçada görülür (Lev 5: 39-40, 44-48). Ayrıca Kelenderis Form 4'ün dudağı üzerindeki yumru biçimli kabartılar (Lev. 4: 11) ve Form 9B'nin kenarlarına kazıma ile yapılmış dalga motifi (Lev. 5: 33) de basit bezemeler olarak karşımıza çıkar.

Sonuç olarak Geç Roma Kırmızı astarlıları arasında, başta menşei olmak üzere, en çok tartışılan GRD seramiklerinin Kelenderis'te 4. yüzyılın son çeyreğinden 7. yüzyıl ortalarına kadar en baskın sofrta kapları olduğu ele geçen çok sayıdaki örnekle ortaya koyulmuştur. Kapların sadece odeion kazılarındaki miktarının bile bu kadar fazla olması şehirdeki yoğunluğun (özellikle 6. ve 7. yüzyıllarda) şimdiye kadar öngörülenin¹²⁸ ötesinde olduğunu göstermektedir.

Ayrıca yukarıda ortaya koyulan verilerin ilerleyen yıllarda geliştirilerek güncellenmesi mümkündür zira odeionun restorasyonu ve kazı çalışmaları halen sürdüğünden bu çalışmalar sırasında bulunacak GRD seramiklerinin yeni veriler sağlama olasılığı fazladır. Kelenderis antik şehrinin kazısı yapılmış diğer bölümlerinden de önemli miktarda ele geçen GRD kırmızı astarlılarının, tabakalanması daha belirgin olan, örnekleri sayesinde de söz konusu seramiklerin kronolojisi ve form gelişimi veya formlar arasındaki geçişler hakkında da veriler sağlanabilecektir. Bunlara ek olarak sürmekte olan arkeometrik çalışmalarla kapların üretim merkezine dair daha net kanıtlar da elde edilebilecektir.

---

126 Jackson et al. 2012, 109-110.

127 Jackson et al. 2012, 93.

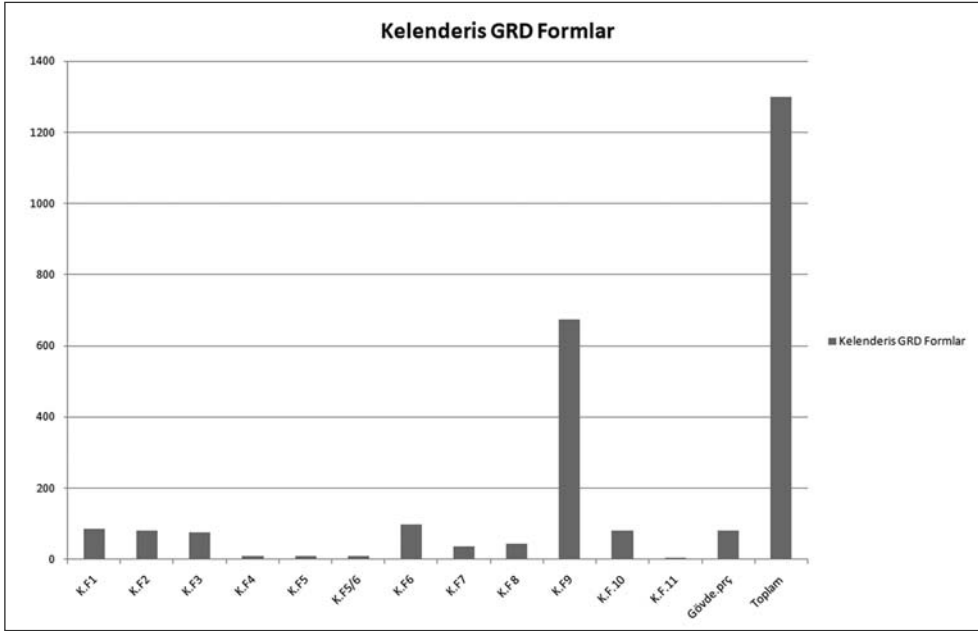
128 Tekocak 2006, 90-92.

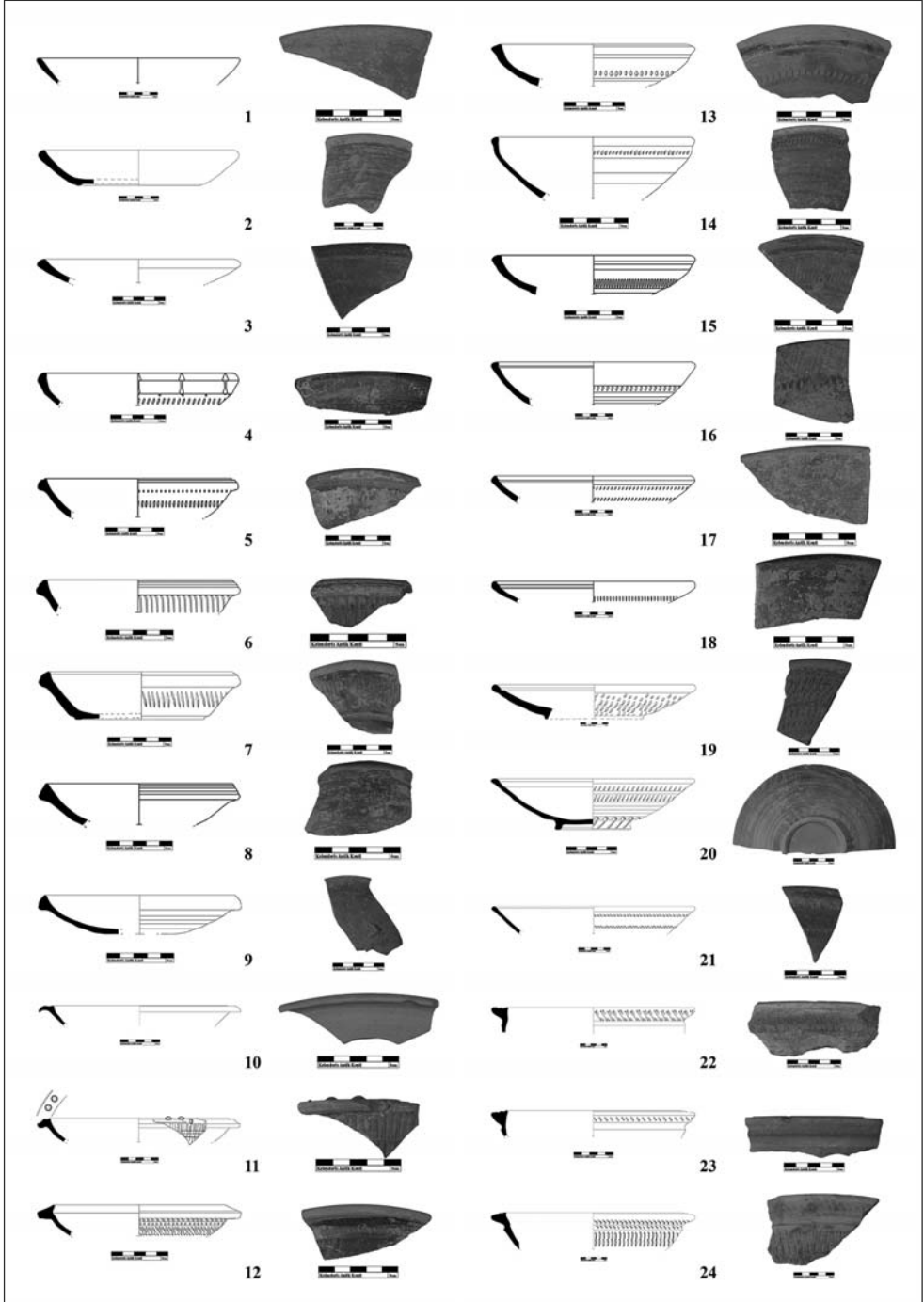
Levha 1: Kelenderis limanı, odeion ve liman çevresindeki diğer kalıntıların uydu görüntüsü.

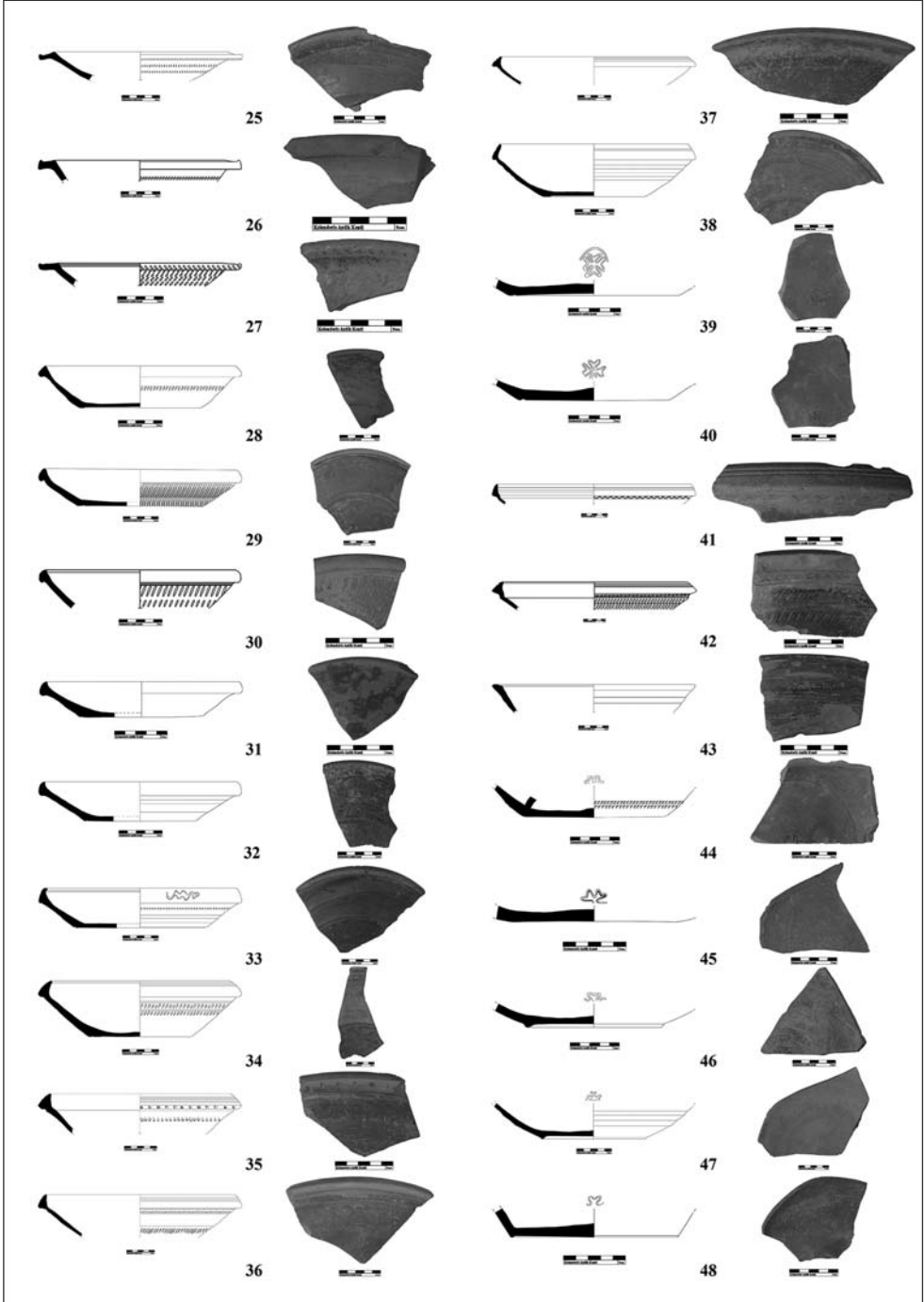
Levha 2: Kelenderis odeionu, 19. yüzyıl kilisesi, Geç Antik bazilika, agora kalıntıları ve aşağı şehir sondaj alanı (Kelenderis kazı arşivi).

Levha 3: Kelenderis odeion kazılarında ele geçen GRD grubu seramiklerin form dağılımı.

Levha 4: Kelenderis odeion kazılarında ele geçen GRD örnekleri: (1) KF1A (2-3) KF1B (4) KF1C; (5-7) KF2; (8-9) KF3; (10-12) KF4; (13-15) KF5; (16) KF5/6; (17-21) KF6; (22-24) KF7.

Levha 5: Kelenderis odeion kazılarında ele geçen GRD örnekleri : (25-27) KF8; (28-30) KF9A; (31-33) KF9B; (34-38) KF9C, (39-40) KF9 haç baskılı kaideler; (41-42) KF10; (43) KF11; (44-48) diğer haç baskılı kaideler.

Kaynakça

Adak Adıbelli 2006

Adak Adıbelli, I. Tarsus Geç Roma Seramiği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.

Adak Adıbelli 2017

Adak Adıbelli, I., "Tarsus Kırmızı Astarlı Geç Roma Dönemi Seramikleri", Barış Salman Anı Kitabı (Ed. Adak-Adıbelli I., İlgezdi-Bertram, G., Matsumura, K., Baştürk E., Koyuncu C., Kızılarslanoğlu H. A., Yedidağ T. Y Topaloğlu Uzunel, A.) , 1-18, Ege Yayınları.

Alanyalı 2011

Alanyalı, H. S., "Side 2010". ANMED, 9: 100-112.

Alanyalı 2013

Alanyalı, H. S. "Side 2011-212 Yılı Çalışmaları". ANMED, 11: 121-133.

Alanyalı 2014

Alanyalı, H. S. "Side 2013 Yılı Kazı ve Araştırmaları". ANMED, 12: 94-108.

Alanyalı 2016

Alanyalı, H. S. "Side 2015 Yılı Kazı ve Araştırmaları." ANMED, 14: 137-147.

Bilgin 2021

Bilgin, M., "Silyon Territoriyumu'nda Bulunan Kepez Yerleşiminin Kırmızı Astarlı Seramikleri Üzerine Ön Değerlendirmeler" Arkhaia Anatolika 4: 174-214.

Catling 1972

Catling, H. W., "An early Byzantine pottery factory at Dhiorios in Cyprus". Levant 4: 1-80.

Domzalski 2013

Domzalski, K. "Terra Sigillata, Red Slip and Glazed Wares From Jiyeh (Porphyreon) and Chhim in Lebanon: Similarities and Differences in Supplying Coastal and Mountain Customers". Archeologia LXIV: 23-51.

Ergürer 2016

Ergürer, H. E., "Sigillata ve Geç Roma Kırmızı Astarlı Seramikler". (Ed. Başaran, C., Ergürer, H. E.), Parion Roma Tiyatrosu: 2006-2015 Yılı Çalışmaları, Mimarisi ve Buluntuları, Ankara: 123-164.

Fırat 1999

Fırat, N. Perge Konut Alanı Keramiği (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi.

Fırat 2000

Fırat, N. "So-Called 'Cypriot Red Slip Ware' from the Habitation Area of Perge (Pamphylia)". *Rei Cretariae Romanae Favtorvm Acta* 36: 35-38.

Hellenkemper- Hild 1990

Hellenkemper, H., Hild, F., Kilikien und Isaurien. *Tabula Imperii Byzantini* 5 Teille 1/2. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Vienna.

Hayes 1972

Hayes, J.W., *Late Roman Pottery*, London.

Hayes 1980

Hayes, J.W., Supplement to Late Roman Pottery, London.

Hayes 1992

Hayes, J.W., The Pottery: Excavations at Saraçhane in İstanbul, Vol. II, Princeton.

Jackson et all. 2012

Jackson, M., Zelle, M., Vandeput, L., Köse, V. "Primary Evidence for Late Roman D Ware production in southern Asia Minor: a challenge to 'Cypriot Red Slip Ware'". *Anatolian Studies* 62: 89-114.

Kenkel 2007

Kenkel, F. "Cypriot Red Slip Ware and its Derivatives from Pednelissos". (Ed. Böhlendorf Arslan, B., Uysal, A. O. ve Witte-Orr, J.), *Akdeniz ve Çevresindeki Arkeolojik Kazılarda Ele Geçen Geç Antik ve Ortaçağ Seramiği ve Mimari Seramiği*, Byzas 7: 131-146.

Lund 1995

Lund, J., "A Fresh Look at the Roman and Late Roman Fine Wares from the Danish Excavations Hama, Syria". (Ed. Meyza, H., Młynarczyk, J.), *Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean Advances: in Scientific Studies*, Warszawa.

Lund 2006

Lund, J., "Ceramic Fine Wares from the 4th Century BC to the 7th century AD", (Ed. Wriedt Sørensen, L. ve Winther Jacobsen, K.), *Panayia Ematousa I. A Rural Site in South-eastern Cyprus*, Monographs of the Danish Institute at Athens 6, 1. Atina, 182-230.

Meyza 2000

Meyza, H. *Cypriot Red Slip - Development of the Ware (An Attempt at Refinement)* Πρακτικά του τρίτου διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου, Α', Nicosia.

Meyza 2007

Meyza, H. *Nea Paphos V. Cypriot Red Slip Ware Studies on a Late Roman Levantine Fine Ware*. Varsovie.

Moorhead 1994

Moorhead J., *Justinian*. Routledge, London.

Norwich 1990

Norwich J.J., *Byzantium: The Early Centuries*. Penguin Books, London.

Öz 2020

Öz, C., *Myra ve Andriake Geç Roma Dönemi Seramikleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi)*. Akdeniz Üniversitesi.

Özden Gerçeker 2020

Özden Gerçeker G.S., "2019 Yılı Syedra-Büyük Hamam Kazı Çalışmalarında Bulunan Geç Roma D Seramikleri" *SRMKA* 2, 103-135.

Poblome-Fırat 2011

Poblome, J., Fırat, N. "Late Roman D A Matter of Open(ing) or Closed Horizons?". (Ed. Cau, M. A., Reynolds, P., Bonifay, M), *LRFW* 1. *Late Roman Fine Wares. Solving*

Problems of Typology and Chronology: A Review of the Evidence, Debate and New Contexts (Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 1), Archaeopress, 49-55.

Rautman et al. 1993

Rautman, M. L., Gomez, B., Neff, H., Glascock, M. D. "Neutron Activation Analysis of Late Roman Ceramics From Kalavassos-Kopetra and The Environs of the Vasilikos Valley". Report of the Department of Antiquities, Cyprus: 233-264.

Rautman 1995

Rautman, M.L., "Neutron activation analysis of Cypriot and related ceramics at the University of Missouri". (Ed. Meyza, H., Mlynarczyk J.), Hellenistic and Roman Pottery in the Eastern Mediterranean: Advances in Scientific Studies, Warsaw, 331-349.

Reynolds 2010

Reynolds, P. "Trade Networks of the East, 3rd. to 7th. Centuries: The View From Beirut (Lebanon) and Butrint (Albania) (Fine Wares, Amphorae and Kitchen Wares) (Ed. Menchelli, S., Santoro, S., Pasquinucci, M., Guiducci, G.) LRCW3 Late Roman Coarse Wares, Cooking Wares and Amphorae in the Mediterranean: Archaeology and archaeometry. Comparison between western and eastern Mediterranean. Vol. I., 89-114.

Reynolds 2011a

Reynolds, P. "A note on the Development of Cypriot Late Roman D Forms 2 and 9". (Ed. Cau, M.A., Reynolds, P., Bonifay M.), LRFW 1. Late Roman Fine Wares. Solving Problems of Typology and Chronology: A review of the evidence, debate and new contexts (Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 1), Archaeopress, 57-65.

Reynolds 2011b

Reynolds, P. "Fine Ware from Beirut contexts, c. 450 to c. 600". (Ed. Cau, M. A., Reynolds, P., Bonifay M.) LRFW 1. Late Roman Fine Wares. Solving Problems of Typology and Chronology: A review of the evidence, debate and new contexts (Roman and Late Antique Mediterranean Pottery 1), Archaeopress, 207- 230.

Rodziewicz 1976

Rodziewicz, M. Alexandrie I, La ceramique romaine tardive d'Alexandrie, Warsaw.

Rowe 2004

Rowe A.H., Reconsidering Late Roman Cyprus: Using New Material from Nea Paphos to Review Current Artefact Typologies, (Yayınlanmamış doktora tezi). University of Sydney.

Tekocak 2006

Tekocak, M., Kelenderis Roma Çağı Seramiği, (Yayınlanmamış doktora tezi), Konya Selçuk Üniversitesi.

Tekocak 2007

Tekocak, M., "Kelenderis Aşağı Şehir Sondajında Bulunan Kıbrıs Kırmızı Astarlı (Geç Roma D) Kapları" İDOL 33: 16-25.

Tekocak 2009

Tekocak, M. " African and Cypriot Red slip wares from Kelenderis." (Ed. Öniz, H.), Proceedings of the 12th Symposium on Mediterranean Archaeology (SOMA): Famagusta, North Cyprus, 5-8 March 2008. BAR International Series: 132-142.

Stepansky 1999

Stepansky, Y. "Two Mausolea on the Fringes of the Roman-Period Cemetery of Tiberias." 'Atiqot: 37: 73-90.

Şen 2017

Şen, D., La céramique protobyzantine de Lycie : Etude dumobilier des "bainsportuaires" (Hurmaliik Hammam) de Patara, (Yayınlanmamış doktora tezi), Université Paris1-Pantheon-Sorbone, Ecole Doctorale D'Histoire De L'Art Et Archéologie.

Şengül 2022

Şengül, A. "2020 Yılı Syedra Kazı Çalışmalarında Bulunan Bir Grup Geç Roma D Seramiği" SRMKA 4: 168-191.

Vroom 2007

Vroom, J. "Limyra in Lycia: Byzantine/Umayyad Pottery Finds from Excavations in the Eastern part of the City". (Ed. Lemaitre, S.), Céramiques Antiques en Lycie (VIIe S. A.C. – VIIe S. P.C.) Les Produits et Les Marchés. Actes de la table-ronde de Poitiers (21-22 mars 2003), Paris: 261-292.

Waagé 1948

Waagé, F. O "Hellenistic and Roman Tableware of North Syria". (Ed. Waagé, F. O.), Antioch on the Orontes: Ceramic and Islamic Coins IV, Princeton.

Williams 1989

Williams, C., Anemurium. The Roman and Early Byzantine Pottery. Pontifical Institute Mediaeval Studies, Toronto.

Yaman 2018

Yaman, A., Arykanda Geç Antik Dönem Mahallesi Seramikleri, (Yayınlanmamış doktora tezi), Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

Zoroğlu et.all 2004

Zoroğlu, L., Çalık Ross, A., Tekocak, M., Evrin, V., "Kelenderis 2002 Yılı Kazısı Raporu" KST 25, CI: 451-466.

Zoroğlu et all. 2005

Zoroğlu, L., Çalık Ross, A., Tekocak, M., Sağlan, S., "Kelenderis 2003 Yılı Kazısı Raporu" KST 26, CI: 333-346.

Zoroğlu et all. 2006

Zoroğlu, L., Çalık Ross, A., Tekocak, M., Sağlan, S., "Kelenderis 2004 Yılı Kazısı" KST 27, CII, 241-256.

Zoroğlu 2022

Zoroğlu, L., "Kelenderis Odeion'u ve Belgeleme Çalışmaları" Höyük 10, 129-144.

Zoroğlu, et all. 2022

Zoroğlu, L., Aydın, M., Adak Adıbelli, I., Adıbelli, H. "Kelenderis 2019/2020 Yılları Kazı ve Onarım Çalışmaları" 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları CIII: 29-48.

Seleucia | Sayı XIII | Mayıs 2023

Olba Kazılarında Harpokrates Betimli
Cam Pendant
*Glass Harpocrates Pendant from Olba
Excavations*

Emel Erten - Yavuz Yeğin
9

Anemurium Son Dönem Kazılarında
Ortaya Çıkarılan A ve B Yapıları Üzerine
Bir Değerlendirme
*An Assessment on Buildings A and B which
Revealed in Last Period Excavations at
Anemurium*

Zafer Korkmaz – Mehmet Tekocak
21

Constantinopolis Territoriumundan
Ele Geçen Bir Grup Yazılı ve Mühürlü
Seramik
*A Group of Pottery with Graffiti and Stamps
from Constantinople's Territorium*

Ülkü Kara
43

Kelenderis Odeionu Kazılarında Ele
Geçen Geç Roma D Seramikleri
*Late Roman D Ware from the Excavations
of the Odeon of Kelenderis*

Işık Adak Adıbelli
59

Eskiçağ Camcılığında Mozaik Tekniği ve
Olba Kazılarında Millefiori ve Reticella
Camlar
*Mosaic Technique in Ancient Glassworking
and Millefiori and Reticella Glass from Olba
Excavations*

Emel Erten – Emine Akkuş Koçak
87

Parion'dan Bir Grup Özel Masa
Amphorası
*A Group of Exclusive Table Amphorae from
Parion*

İsmail Akkaş
101

Topaklı Höyük (1967-1974 Yılları)
Kazılarında Tespit Edilen Meme Aplikeli
Amphoralar
*Breast Applique Amphorae Detected at the
Excavations of Topaklı Höyük (1967-1974
Years)*

Emine Köker Gökçe
121

ISSN 2148-4124

ISBN 978-625-6925-19-9

9 786256 925199

